

Global press – nordiska lösningar?

Nordisk globaliseringsbarometer 2008

Global press – nordiska lösningar?

Nordisk globaliseringsbarometer 2008

Av Christian Ketels

ANP 2008:727

© Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2008

ISBN 978-92-893-1711-5

Tryck: Scanprint as

Omslag: Par No. 1

Upplaga: 500

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller kraven i den nordiska miljösvanemärkningen.

Publikationen kan beställas på www.norden.org/order. Fler publikationer på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordiska ministerrådet
Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordiska rådet
Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org**Det nordiska samarbetet**

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Förord

I juni 2007 samlades de nordiska statsministrarna till sitt årliga sommarmöte i Punkaharju, Finland. Statsministrarnas sommarmöte var inspirerat av diskussionerna under Nordiska rådets 58:e session i Köpenhamn 2006 och inriktades på globaliseringens dynamik. Framför allt diskuterade ministrarna hur de utmaningar och fördelar som uppstår till följd av globaliseringen ska hanteras. De hade överlag en positiv syn på globaliseringen och beslöt att fördjupa och förnya viktiga delar av det nordiska samarbetet. Detta inkluderar fortsatt utveckling av den nordiska modellen för att främja medborgarnas framtida välfärd, företagets konkurrensförmåga, sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten, så väl som en gemensam kultur och investeringar i hållbar utveckling.

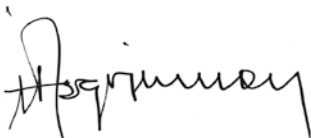
Mer specifikt beslöt statsministrarna att sätta en rad nya nordiska initiativ för att ta itu med centrala frågor i en globaliserad värld. Målet med initiativen är att främja ett kunnigare, synligare och mer välmående Norden. Bakom den nya inriktningen står Nordiska ministerrådet samt andra forum där de nordiska regeringarna samarbetar.

Norden är välmående – samtliga nordiska länder har högre välbefindandenivåer än genomsnittet inom OECD. Det är bara USA och Irland som har högre BNP per capita än de nordiska länderna. Trots våra framgångar återstår dock en viktig fråga: Hur kan de nordiska länderna fortsätta att vara konkurrenskraftiga globalt även i framtiden?

Ett av initiativen som presenterades av de nordiska statsministrarna syftar till att hitta ett svar på denna fråga – ett nordiskt globaliseringsforum. Den 8–9 april 2008 genomförs det nordiska globaliseringsforumet i Riksgränsen, Sverige. Det är i detta sammanhang som den första nordiska globaliseringsbarometern identifierar centrala frågor relaterade till globaliseringens dynamik. Målsättningen är att stimulera och inspirera till en givande diskussion på forumet och i de nordiska länderna om hur vår region kan stärkas ytterligare. Jag är mycket stolt över att stå som värd för detta globaliseringsforum tillsammans med Sveriges statsminister Fredrik Reinfeldt.

Slutligen vill jag rikta ett stort tack till Christian Ketels (Harvard Business School/Handelshögskolan i Stockholm) samt till den externa referensgrupp som har bidragit med värdefulla synpunkter till rapporten. Analysen och slutsatserna i den nordiska globaliseringsbarometern är författarens egna och avspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets åsikter. Jag är dock övertygad om att rapporten kommer att vara ett praktiskt instrument i vårt fortsatta arbete med att implementera de globaliseringsinitiativ som blir resultatet av statsministrarnas sommarmöte i Punkaharju.

Köpenhamn, 14 mars 2008

Halldór Ásgrímsson
Generalsekreterare
Nordiska ministerrådet

¹ Kaja Wendt (Norsk institutt for studier av forskning og utdanning – Senter for innovasjonsforskning – NIFU/STEP), Carter Bloch (Århus Universitet), Ole Damsgaard (NordRegio) och Jørn Bang Andersen (Nordisk Innovationscenter).

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
Kapitel 1:	
Inledning	8
1.1 Varför en nordisk globaliseringsbarometer?	8
1.2 En världsekonomi i förändring	8
1.3 Den nordiska globaliseringsbarometerens ramverk.....	11
Kapitel 2:	
De nordiska ländernas utveckling	14
2.1 Levnadsstandard	14
2.2 Källor till välstånd	15
2.3 Övergripande bedömning	17
Kapitel 3:	
De nordiska ländernas konkurrenskraft	18
3.1 Förutsättningar och sammanhang.....	18
3.2 Mikroekonomiska grunder.....	19
3.3 Positionering.....	29
3.4 Övergripande bedömning	34
Kapitel 4:	
De nordiska ländernas globaliseringsberedskap	36
4.1 Marknadsföring på globala marknader.....	36
4.2 Global attraktionskraft	37
4.3 Flexibilitet vid anpassning till globala förändringar.....	39
4.4 Analys	41
Kapitel 5:	
Slutsatser	42
5.1 Viktiga resultat	42
5.2 Viktiga politiska följder	43
Tiivistelmä	46
Ågrip	49
Referenser och fortsatt läsning	52

Sammanfattning

Världsekonomin befinner sig mitt uppe i en dramatisk förändringsprocess. Den nordiska globaliseringsbarometern 2008 visar att de nordiska länderna har klarat sig väl under dessa nya omständigheter. Ländernas välstånd har ökat från en redan hög nivå, baserat på hög konkurrenskraft och stark koppling till världsekonomin. Regionen har gynnats starkt av globaliseringen – ett faktum som alltför ofta negligeras i den offentliga debatten – och har ett betydande intresse av en fortsatt integration av världsekonomin.

Barometern visar också att regionen inte har råd att vila på sina lagrar. Konkurrentländerna knappar in på regionens försprång. Förändringar av världsekonomens struktur urholkar gradvis fördelarna med en del av regionens starka sidor samtidigt som några av dess svaga sidor blir alltmer kostsamma. Flera nödvändiga förändringar behöver genomföras nationellt eller lokalt, några även inom ramen för EU. Barometern identifierar specifikt områden där det nordiska samarbetet kan ge betydande bidrag: regional marknadsintegration, globalt vetenskapligt ledarskap, attraktionskraft i fråga om human-kapital, klusterutveckling, tydligare presentation av de nordiska ländernas ekonomiska värdeerbjudande samt en faktabaserad analys av globaliseringen, vilka alla kan hanteras effektivt genom samarbete på nordisk nivå.

En föränderlig världsekonomi

Den globala konkurrenssituationen har förändrats betydligt, driven av allmänna politiska reformer och teknisk utveckling. Miljontals människor, främst utbildade men även många med mer avancerad utbildning, har tagit steget över till den globala arbetskraften. Globalt förskjuts efterfrågan mot tillväxtekonomiernas behov. Företagen organiserar om sina värdekedjor, inklusive sin geografiska närvaro. De berörda orterna möter en ökad konkurrens, men även större och mer allsidiga marknader där de kan utnyttja sina konkurrensfördelar.

Samtidigt som förändringarna har öppnat många nya möjligheter och bidragit till att lyfta upp miljontals människor ur fattigdom, har de även skapat utmaningar och väckt den känsla av osäkerhet som många människor känner inför framtiden. Den nordiska globaliseringsbarometern följer statistik kring ekonomisk utveckling, konkurrenskraft och globaliseringsberedskap för att identifiera hur Norden har klarat sig i denna föränderliga världsekonomi och se vad regionen kan göra för att förbereda sig inför framtiden.

De nordiska ländernas utveckling

De nordiska länderna har klarat sig väl de senaste åren och ökat den redan höga levnadsstandard som deras befolkningar åtnjuter. De nordiska länderna har inte bara försvarat sina positioner gentemot globala konkurrenter, utan har även lyckats utnyttja tillgången till större marknader för att öka sitt välstånd.

Barometern visar hur de nordiska ländernas starka ekonomiska utveckling underbyggs av den höga produktivitet som företagen kan uppnå i regionen. Förutsättningar och sammanhang är centrala fördelar här. Utnyttjandet av regionens naturresurser, den sammanhållna regionalpolitiken, de stabila institutionerna samt den solida makroekonomiska politiken gör regionen till

en global förebild. Näringslivets höga konkurrenskraft är en annan central fördel, framför allt på områden som faktorinsats, forskningssystem, marknadernas lika villkor samt företagets styrka och grad av sofistikerad. Mycket av detta har byggts upp under decennier och är därför inte något resultat av nyligen fattade politiska beslut. Regionen karakteriseras också av ett unikt fokus på en rad specifika kluster, aktiviteter och kvaliteter relaterade till affärsklimatet. Denna profil kan redan ha stärkt utvecklingen totalt, vilket dock är svårt att kvantifiera mer specifikt. Trots en betydande styrka identifierar barometern även ett antal utmaningar:

- För det första, krymper redan klyftorna mellan Norden och andra länder på många områden där regionen i dag har fördelar, en process som är närmast oundviklig men vars hastighet kan påverkas genom politiska beslut.
- För det andra, även om regionen har många fördelar i sin konkurrensprofil finns det stora nackdelar som sannolikt kommer att visa sig bli mer kostsamma med tiden. Framför allt kommer den höga beskattningen av arbetskraft och de krympande löneskillnaderna mellan olika yrkesgrupper att bli alltmer problematiska i takt med att de nordiska medborgarnas rörlighet ökar.
- För det tredje, styrkan i de grundläggande sammanhangen och den allmänna konkurrensmiljön kommer sannolikt att vara otillräckliga för att det ska gå att upprätthålla ett ledande välstånd i framtiden. För att nå nästa produktivitets- och konkurrenskraftsnivå måste de nordiska länderna göra mer för att utveckla och förmedla en stabiliserande uppsättning unika kvaliteter.

De nordiska ländernas globaliseringsberedskap

Norden har gynnats kraftigt av globaliseringen tack vare starka externa relationer som har gjort det möjligt för regionen att utnyttja sina fördelar globalt.

Företag från de nordiska länderna är väl positionerade på världens marknader. De exporterar betydande volymer, är verksamma som investerare i många länder och marknadsför framgångsrikt sin kompetens utomlands. Deras ställning på flera av dessa områden försvagas dock sakta i takt med att andra ekonomier kommer ikapp. De nordiska ekonomierna har varit framgångsrika i fråga om att locka till sig utländska intressen, framför allt utländskt kapital, genom att erbjuda starka möjligheter till måttlig kostnad. Meritlistan när det gäller att locka till sig humankapital är dock svagare. De nordiska ekonomierna är flexibla i fråga om att hantera externa chocker. Arbetsmarknadernas strukturer kännetecknas ofta av starka interna aktörer, men dessa har för det mesta bidragit genom att underlätta strukturomvandlingar. Trots en betydande styrka identifierar barometern även ett antal utmaningar relaterade till de starka internationella kopplingarna:

- För det första, betjänar nordiska företag i allt högre grad utländska marknader via ej exportrelaterade aktiviteter utanför regionen. Det sätter press på den del av mervärdet som i slutänden bidrar till det nordiska välståndet.

- För det andra, de nordiska länderna behöver i allt högre grad locka till sig utländskt humankapital och kompetens, snarare än att konkurrera utifrån de möjligheter som regionen själv erbjuder. Utländska begåvningar efterfrågar dock andra villkor än de som tidigare attraherade utländska företag.

Rekommendationer

Norden har ett betydande intresse av en fortsatt globalisering. Som en samling små, öppna ekonomier skulle regionen drabbas oproportionerligt av en återgång till ekonomisk nationalism. Regionens politiker bör arbeta för stabila globala institutioner till stöd för en uthållig fördjupning av den ekonomiska integrationen. Men regionen behöver även ytterligare stärka sin förmåga att konkurrera inom världsekonomin. Annars kan andra ekonomier komma ikapp och förändrade krav på framgångsrika ekonomier gradvis erodera regionens nuvarande starka ställning.

Även om flera av de nödvändiga förändringarna måste ske lokalt, nationellt eller på EU-nivå, kan det regionala samarbetet mellan de nordiska länderna vara betydelsefullt på en rad områden:

- Djupare regional marknadsintegration krävs för att komma till rätta med multipla kostnader på små nationella marknader.
- Globalt vetenskapligt ledarskap är lättare att uppnå i ett regionalt sammanhang.
- Attraktionskraften i fråga om humankapital är större om detta lätt kan få tillgång till hela regionen.
- Klusterutvecklingen kan bli mer effektiv genom starkare regional konkurrens och samarbete mellan klustren.
- En tydligare presentation av de specifika värden som Norden kan erbjuda företag stärker de enskilda regionernas positionering.
- En samsyn kring viktiga globaliseringsinslag på nordisk nivå kan bidra till mer resultatinkriktade nationella politiska diskussioner.

Kapitel 1

Inledning

1.1 Varför en nordisk globaliseringsbarometer?

Den globala konkurrenssituationen har förändrats betydligt de senaste åren och decennierna. Samtidigt som förändringarna har öppnat många nya möjligheter har de även skapat utmaningar och väckt den känsla av osäkerhet som många människor känner inför framtiden. Det finns en oro för att konkurrensen från nya medtävlare i tillväxtekonomier kan underminera den sociala modellen i utvecklade ekonomier. Det finns även en oro för att världsekonomin nuvarande politiska arkitektur inte tar tillräckligt stor hänsyn till alla utvecklingsländer (Rodrik, 2007), utan bara tillväxtekonomierna. Vidare finns det en oro för att den nuvarande typen av ekonomisk tillväxt, framför allt i tillväxtekonomierna, inte är förenlig med en miljömässigt hållbar utveckling.

För de nordiska länderna har de senaste åren medfört stark ekonomisk tillväxt och ökning av det generellt sett redan höga välbståndet. Framgångarna har dock inte stillat frågorna om hur den ”nordiska modellen”, dvs. den specifika uppsättning politiska lösningar, institutioner och uppfattningar som kännetecknar länderna i denna region, ska kunna moderniseras. Vid sitt möte i juni 2007 i Punkaharju, Finland, samlades de nordiska statsministrarna kring ett gemensamt nordiskt initiativ för att ytterligare förbereda regionen på globaliseringens möjligheter och utmaningar. Satsningen kompletterar liknande initiativ som de nordiska länderna sedan en tid tillbaka redan driver på nationell nivå.

Den nordiska globaliseringsbarometern har lanserats av Nordiska ministerrådet till stöd för regionens politiskt ansvariga i detta arbete. Barometern ska lägga grunden för en strukturering av diskussionen kring globalisering, samla in relevanta data om de nordiska ländernas hållning relativt sina globala medtävlare samt identifiera politiska frågor som behöver tas upp på regional nivå. Den bygger på befintlig statistik snarare än på att genomföra nya primäranalyser. Vidare prioriterar den frågor snarare än att rekommendera specifika åtgärder. Även om barometerns primära målgrupp är politiker och andra beslutsfattare i de fem nordiska länderna är förhoppningen att dokumentet också ska ge ett bidrag till en bredare diskussion om globaliseringen bland allmänheten.

1.2 En världsekonomi i förändring

De förändringar av världsekonomin som brukar sammanfattas som ”globalisering” har två huvudsakliga drivkrafter: politiska förändringar och tekniska förändringar.

På det politiska området har insatser för att reducera hindren för gränsöverskridande handel och investeringar fått störst uppmärksamhet. Några har genomförts multilateralt på WTO-nivå, några bland grupper av länder, till exempel inom EU, och några var resultatet av enskilda länders unilaterala beslut om avreglering. Lika viktiga är dock även de många förändringar av andra ekonomiska beslut på nationell eller gränsöverskridande nivå som har förbättrat många länders affärsklimat genom uppgradering av infrastruktur, undanröjande av administrativa hinder för den privata sektorn samt lansering av otaliga andra insatser för en stärkt konkurrenskraft. Dessa reformer har kraftigt ökat antalet länder och regioner som faktiskt deltar i världsekonomin.

På det tekniska området har sänkta kommunikations- och transportkostnader fått störst uppmärksamhet. Geografiska avstånd kan överbryggas mycket snabbare och till mycket lägre kostnad än tidigare, vilket skapar flera nya möjligheter för att sprida ekonomiska aktiviteter över flera orter. Lika viktigt är det att teknisk utveckling höjer värdet på kunskaperna och på insatsen av befintliga kunskaper på många fler geografiska platser.

Förändrade globala efterfråge- och tillgångsmönster

Dessa politiska och tekniska förändringar har breddat världsekonomin så att den omfattar en lång rad nya länder, inte bara utvecklade OECD-länder som tidigare. Till följd av sina storlekar har dessa tillväxtekonomier, framför allt Kina och Indien, stor inverkan på världsekonomin profil för relativ tillgång och efterfrågan.

På efterfrågesidan utgör tillväxtekonomiernas behov en stor andel av världsmarknaden. Detta har ökat efterfrågan på de kapitalvaror och naturresurser som behövs för att driva den snabba kapitaltillväxten i dessa länder. På senare tid har även det ökade välbståndet medfört en betydande ökning av efterfrågan på livsmedelsprodukter.

På tillgångssidan blir tillväxtekonomiernas faktorförutsättningar allt mer tillgängliga för världsekonomin. Denna process har på ett högst dramatiskt sätt ökat världsmarknadens arbetskraft med flera miljoner personer utan yrkesutbildning (Dimaranan m.fl., 2007). Ett mycket mindre, men i absoluta tal fortfarande betydande och växande antal utbildade personer, har också tillkommit.

Tillsammans driver dessa förändringar upp priserna på naturresurser och kunskap, inte minst verkligt innovativ förmåga, såväl som på komplexa kapitalvaror. Priset på utbildad arbetskraft och stapelvaror står dock under systematisk press.

Världsekonomin förändrade struktur

Även världsekonomin struktur förändras, och på många sätt än mer dramatiskt. Företagen reagerar på detta genom att se över vad de gör och var de gör det.

Marknaderna blir allt mer globala. Var marknadens efterfrågan finns förblir en av de viktigaste faktorerna när företagen väljer vart de förlägger sina aktiviteter. I takt med att marknader som Kina, Indien och Ryssland blir allt viktigare i absolut storlek samtidigt som de dominerar många företags försäljningstillväxt är det naturligt att nya investeringar flyttar över dit.

Värdekedjorna blir alltmer globala och företagen allt mindre vertikalt integrerade. Lokaliseringen kan i allt högre grad ske separat för varje aktivitet, där tidigare politiska och tekniska hinder tvingade fram en samlokalisering av stora delar av hela värdekedjan på en och samma plats. Värdekedjorna kan även i allt högre grad brytas upp mellan olika företag, oavsett om dessa finns på samma ort eller i olika länder (Baldwin, 2006). Det ger företagen möjlighet att bygga upp och fokusera på kärnkompetenser och mer effektivt tillvarata öppna innovationsnätverk (Chesbrough, 2005).

Kunskapen blir allt mer global. Kodifierad kunskap om teknik, arbetsmetoder m.m., har blivit mycket mer tillgänglig över geografiskt spridda områden. Företagen reagerar genom att överföra denna kunskap till nya platser, antingen för att betjäna växande nya marknader mer effektivt eller för att tillvarata nya talangpooler med högt utbildade människor inom ingenjörskonst och vetenskap till måttliga lönenivåer för FoU-aktiviteter för andra marknader (Världsbanken, 2008).

Kapitalet blir allt mer globalt. Sedan en tid tillbaka har utvecklade ekonomier haft tillgång till globala kapitalmarknader. Denna möjlighet har nu även ökat dramatiskt för utvecklings- och tillväxtekonomier. Det globala kapitalet kan därmed kanaliseras mer effektivt till attraktiva investeringar i dessa länder. Men det kan även finansiera en ökad konsumtion med makroekonomiska obalanser som hotar utvecklingen som resultat. Denna risk har gjort finansmarknadens avreglering till en kraftigt omdiskuterad aspekt av globaliseringen (Stiglitz, 2003).

Sammantaget har dessa förändringar möjliggjort en dramatisk geografisk omstrukturering av de ekonomiska aktiviteterna (Venables, 2006). Denna process har pågått under ett tag och kommer att fortsätta under överskådlig framtid.

Förändrad konkurrens över geografiskt spridda områden

Den förändrade världsekonomin har ändrat konkurrensförutsättningarna mellan länder och regioner längs tre dimensioner:

Den första – och mest diskuterade – förändringen är den ökade *konkurrensen* mellan regioner. Antalet orter som effektivt konkurrerar om ekonomisk aktivitet har ökat kraftigt. Fler orter erbjuder fler valmöjligheter i fråga om affärsklimatsprofiler än någonsin tidigare, och omfattar ekonomier i olika utvecklingsstadier. Och dessa orter konkurrerar om allt mer avgränsade delar av värdekedjorna.

Den andra förändringen är den ökade regionala *specialiseringen*. För att lyckas på en mer konkurrensutsatt marknad måste orterna göra det möjligt för företagen att uppnå högre produktivitet. Detta är bara möjligt om orterna inriktar sig på att skapa rätt förutsättningar för vissa typer av ekonomiska aktiviteter. Specialisering främjar framväxt av kluster där företag kan gynnas av positiva externa faktorer som specialiserade leverantörer, tjänsteleverantörer och till och med konkurrenter.

Den tredje förändringen är det ökade antalet *kopplingar* mellan olika regioner (A.T.Kearney/Foreign Policy, 2007). Framgångsrika regioner underlättar för företag att integreras i globala värdekedjor, tillvarata globala kunskaper och utveckla band till viktiga marknader för de typer av produkter och tjänster de är specialiserade på. Dessa nya kopplingar framträder samtidigt som de gamla makroekonomiska kopplingarna, där konjunkturcyklerna nära följde utvecklingen i de viktigaste OECD-ekonomierna, försvagas (IMF, 2007).

Dessa förändringar skapar såväl möjligheter som utmaningar. Regioner som lyckas öka produktiviteten genom specialisering och starka kopplingar kan betjäna en global marknad. De får betydligt större utdelning från sina starka

sidor. Regioner med låg produktivitet och svaga kopplingar kommer att möta ett ökat tryck av en allt intensivare konkurrens. De kommer sannolikt att tappa i välstånd även om deras affärsklimat inte förändras i absoluta tal. Denna kombination av möjligheter och utmaningar avspeglas även på det individuella planet. Som konsumenter tjänar alla på globaliseringen. I takt med att produktiviteten ökar i världsekonomin, sjunker priserna på många produkter samtidigt som mångfalden ökar. Alla *kan* tjäna på globaliseringen som producenter, men bara om de har talanger eller kompetenser som det råder brist på globalt. För dem som uppfyller dessa krav innebär globaliseringen en klar nettonytta. För dem som inte gör det kan nettoeffekten till och med bli negativ. I många fall kan båda kategorierna människor hittas på samma orter, vilket sätter press på samhällenas sammanhållning.

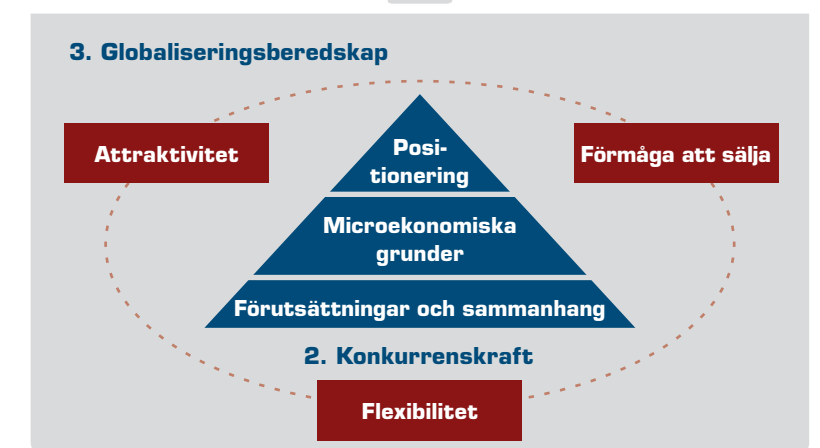
Tillgängliga signaler tyder på att vinnarna långt överväger förlorarna, samt att många fattiga hör till dem som gynnas. Globaliseringen har gjort det möjligt för många miljoner människor att lyfta sig ur fattigdom (Wolf, 2004). Men det finns även tecken på ökad ojämlikhet samt på länder som misslyckas med att integreras i världsekonomin. Dessa sociala kostnader är följden av ett politiskt misslyckande med att göra det möjligt för människor att möta de globala utmaningarna, inte av globaliseringen som sådan (Rodrik, 1997).

I slutänden ökar globaliseringen pressen på att förbättra den miljömässiga hållbarheten. Ju framgångsrikare globaliseringen blir på att öka människors välstånd, framför allt de många fattiga, desto större blir efterfrågan på knappa naturresurser. Dessa miljökostnader är resultatet av ett politiskt misslyckande med att uppnå hållbar ekonomisk tillväxt, inte av globaliseringen som sådan.

1.3 Den nordiska globaliseringsbarometerns ramverk

De möjligheter och utmaningar som globaliseringen erbjuder är likartade för alla länder. Även de ekonomiska principer som styr de adekvata svaren är universella. Men de specifika svar som ett enskilt land behöver utveckla är

1. Ekonomisk utveckling

resultatet av landets unika förutsättningar. Den nordiska globaliseringsbarometern har målsättningen att förmedla information om dessa förutsättningar i de nordiska länderna. Den analyserar de nordiska ländernas ställning i världsekonomin i tre huvudkategorier: ekonomisk utveckling, konkurrenskraft och globaliseringsberedskap.

Ekonomisk utveckling, framför allt en hög levnadsstandard, är den ekonomiska politikens yttersta mål. Barometern följer övergripande välmått, inklusive samlingsindikatorer för sociala förhållanden i samhället. Den granskar även de främsta komponenterna för välmåttsskapandet, dvs. arbetsproduktivitet, arbetskraftsmobilisering och lokala prisnivåer.

Konkurrenskraft är den kombination av faktorer som avgör vilken produktivitetsnivå som företagen kan uppnå, dvs. den främsta långsiktiga avgörande faktorn för vilken levnadsstandard en ort kan upprätthålla. Barometern följer tre kategorier av relevanta faktorer. För det första, förutsättningarna, dvs. naturresurser och geografiskt läge, samt sammanhanget, dvs. den allmänna makroekonomiska politiken och kvaliteten på samhällets allmänna institutioner. Dessa faktorer avgör inte produktiviteten direkt, utan påverkar de möjligheter som företagen möter. För det andra, de mikroekonomiska grunderna, dvs. kvaliteten på det mikroekonomiska affärsklimatet, förekomsten av kluster samt företagens grad av sofistikerad. Dessa faktorer påverkar produktiviteten direkt. För det tredje, orternas positionering, dvs. den unika kombinationen av ekonomisk specialisering och profil över affärsklimatets starka och svaga sidor. Dessa faktorer gör det möjligt för företag att tillvarata ytterligare produktivetsfördelar genom att de söker sig till tydliga profiler med förstärkande faktorer.

Globaliseringsberedskapen beskriver en Orts förmåga att agera framgångsrikt i världsekonomin och tillvarata sin fulla konkurrenskraft. Barometern följer tre kategorier av relevanta indikatorer. För det första, förmågan att sälja varor, tjänster och idéer på de globala marknaderna. Dessa indikatorer visar om ett land kan tillvarata sina möjligheter och förvandla dem till välmått genom att sälja utomlands. För det andra, förmågan att attrahera globalt kapital, företag, idéer och människor. Dessa indikatorer visar om en ort är en magnet för andra som sedan bidrar till värdeskapandet lokalt. För det tredje, flexibiliteten att klara strukturella förändringar och reagera på externa chocker. Dessa indikatorer visar om en ort klarar att reallokera resurser när den globala efterfrågan förändras och exponeringen för externa chocker ökar med antalet kopplingar till andra länder och regioner.

Den nordiska globaliseringsbarometern har målsättningen att hitta en medelväg mellan tillgänglighet, dvs. att vara tillräckligt koncis för att beslutsfattarna ska använda informationen, och relevans, dvs. att tillhandahålla tillräcklig bredd och djup för att möjliggöra en meningsfull diskussion kring åtgärder. Den bygger på befintlig statistik och forskning, snarare än på omfattande primära analyser. Utgående från tillgänglig statistik analyserar barometern de nordiska ländernas ställning för varje indikator längs tre dimensioner: (a) hur är nivån relativt jämförbara länder, (b) hur har de nordiska länderna förändrats i absoluta termer de senaste fem åren och (c) hur har de nordiska ländernas relativa position förändrats relativt jämförbara länder? De nordiska ländernas positioner individuellt och kombinerat sammanfattas

med hjälp av nedanstående enkla färgschema (grå färg används om inga data är tillgängliga). Källorna för den detaljerade statistiken anges och datamängderna görs tillgängliga elektroniskt men återges inte i rapporten.

Grönt för en plats bättre än genomsnittet för OECD och EU-15, eller bland de 10 främsta globalt, eller en förbättring

Gult för en plats mellan genomsnittet för OECD och EU-15, en plats mellan 10 och 20 globalt, eller ingen förändring

Rött för en plats mellan genomsnittet för OECD och EU-15, en plats under 20 globalt, eller en försämring

Kapitel 2

De nordiska ländernas utveckling

2.1 Levnadsstandard

Integration i världsekonomin är inte ett mål i sig. Den är bara relevant eftersom den möjliggör en högre levnadsstandard än vad som skulle vara möjligt i en sluten ekonomi. Det är förklaringen till varför det slutliga testet på ett lands möjlighet att lyckas i världsekonomin är den levnadsstandard som dess medborgare kan åtnjuta. Den viktigaste indikatorn för mätning av välståndet är genomsnittlig BNP per capita, justerad för lokala prisskillnader, den så kallade köpkraftspariteten (PPP). Mätning av andra faktorer, som grundläggande hälsa och utveckling, indikerar om det ekonomiska välståndet låter sig översättas till en hög levnadsstandard. Mätningar av social delaktighet visar slutligen om levnadsstandarden kommer det stora folkflertalet till del.

De nordiska länderna får höga placeringar i fråga om BNP per capita (PPP). Totalt har regionen, samt länderna var för sig, högre nivåer av genomsnittligt välstånd än OECD. Det är bara USA och Irland som har högre BNP per capita än de nordiska länderna sammantaget. De senaste fem åren har samtliga nordiska länder uppnått en positiv genomsnittlig tillväxttakt för välståndet. Deras tillväxttakter var dessutom samtliga positiva och högre än genomsnittet för OECD-länderna. Bara Irland, Grekland, Turkiet och BRIC-länderna (de största tillväxtekonomierna: Brasilien, Ryssland, Indien och Kina) uppnådde högre tillväxttakter. Med undantag för Irland har dessa länder dock mycket lägre välståndsnivåer och den snabba tillväxten är främst ett tecken på deras självklara strävan att komma ikapp.

Välstånd			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Island			
Norge			
Sverige			

Välstånd mäts som BNP per capita justerat för köpkraftsparitet. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2002 till 2007. Källa: The Conference Board, 2008.

En granskning av FN:s bistandsprogramms index för mänsklig utveckling (HDI) visar att den höga välståndsnivån kan översättas till hög levnadsstandard. Två av de nordiska länderna toppar den senaste HDI-rankningen och samtliga hör till de 15 främsta. Samtliga nordiska länder har förbättrat sina HDI-värden de senaste fem åren. Detsamma gäller dock även alla övriga höginkomstländer (med undantag för Portugal). Jämfört med dessa var det bara Island som stärkte sin position, medan Danmark låg still och Finland, Norge och Sverige backade något.

De nordiska länderna klarar sig bra i flera avseenden när det gäller social delaktighet. Bland EU-länderna rapporterar de låga nivåer av fattigdom och långtidsarbetslöshet (som är en av de främsta orsakerna till fattigdom). Sedan 2000 har fattigdomsnivån ökat något mer i de nordiska länderna än inom EU-15. Fattigdom mäts relativt medianinkomsten, så detta är sannolikt resultatet av en starkare tillväxt bland medel- och höginkomsttagare i de nordiska länderna. Långtidsarbetslösheten minskade i de nordiska länderna under

Fattigdom mäts som andelen människor med mindre än 60 % av medianinkomsten efter sociala transfereringar 2006. Långtidsarbetslösheten mäts som den genomsnittliga andelen av arbetskraften som hade varit utan jobb i mer än 12 månader 2006. Källa: Eurostat, 2008. Arbetslösheten bland invandrare mäts som andelen invandrare bland de arbetslösa relativt deras andel av arbetskraften 2002/2003. Källa: OECD, 2005.

samma period, med Norge som enda undantag. Globalt visar den senaste statistiken från FN:s bistandsprogram (UNDP) låga nivåer av ojämlikhet för alla de nordiska länderna (data saknas från Island), vilket placerar dem bland de 15 bästa länderna i fråga om ojämlikhet relaterad till låga inkomster mätt som inkomstförhållandet mellan de 10 % högst avlönade och de 10 % lägst avlönade invånarna. Det enda område där de nordiska länderna lyckas mindre bra är integrationen av invandrare i arbetskraften. En högre andel flyktingar bland den utländskt födda arbetskraften kan påverka anställningsbarheten relativt jämförbara länder.

Social delaktighet			
	Fattigdom	Långtidsarbetslöshet	Arbetslösa invandrare
Norden			
Danmark			
Finland			
Island			
Norge			
Sverige			

2.2 Källor till välstånd

Välstånd uppnås genom en kombination av arbetsproduktivitet, arbetskraftsinsats och lokala prisnivåer. Arbetsproduktiviteten avgör vilka lönenivåer som kan försvaras på en global marknad. För att mäta produktiviteten granskar vi BNP per arbetstimme eller BNP per anställd. Arbetskraftsinsatsen styr det totala välstånd som faktiskt skapas. För att mäta arbetskraftsinsatsen använder vi antal arbetstimmar per capita, ett sammanfattande mått som inkluderar inverkan av demografi, arbetskraftsmobiliseringen och faktiskt antal arbetstimmar. Lokala priser översätter inhemska inkomster till inhemsk konsumtion. För att mäta den lokala prisnivån använder vi mått på köpkraftspariteten som visar hur mycket ett standardutbud av varor och tjänster kostar i olika länder.

De nordiska länderna rapporterar stabila produktivitetstal, i genomsnitt 7 % högre än i EU-15 och 17 % högre än i OECD. Det höga värdet för Norge – drivet i hög grad av andelen olje- och gasintäkter i landets BNP – inverkar kraftigt på detta resultat. Övriga nordiska länder har produktivitetsnivåer under EU-15, Island till och med under OECD. Samtliga nordiska länder rapporterar ökad produktivitet sedan 2007 och deras tillväxttakt har generellt sett överstigit den i OECD och EU-15. Norge hamnar lägst i detta avseende, och når bara upp till OECD:s tillväxttakt.

De nordiska ländernas arbetskraftsinsats är jämförbar med andra utvecklade ekonomiers. Den ligger betydligt över nivån inom EU-15, men något under genomsnittet inom OECD. Island står i en klass för sig med över 1050 timmar arbetade per år och capita. Danmark och Finland följer på betydligt lägre nivåer, men före genomsnittet inom OECD på 810 timmar. Sverige och Norge ligger ytterligare något efter, men är ändå båda före EU-15. Samtliga

Arbetsproduktiviteten mäts som BNP per arbetstimme. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2002 till 2007. The Conference Board, 2008

Arbetsproduktivitet			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Island			
Norge			
Sverige			

nordiska länder har sett arbetskraftsinsatsen öka med tiden, även om denna ökning har varit minimal i Sverige och Norge. Dessa två länder samt Island ligger mellan OECD, där antalet årstimmar har minskat marginellt, och EU-15, där antalet har ökat med över 17 timmar. Danmark och Finland har haft mycket större öknings med över 30 timmar vardera.

En faktor som blir drivande för arbetskraftsinsatsen i framtiden kan förutspås redan nu: demografi, dvs. den andel av befolkningen som är i arbetsför ålder. OECD förutspår att denna andel kommer att minska i flera länder, inklusive i tillväxtekonomier som Ryssland och Kina, i takt med att den förväntade livslängden ökar och födelsetalen fortsätter att stagnera. De nordiska länderna kommer att få en avsevärt lägre minskning än de flesta andra OECD-länder. Enda undantaget är Finland, som ligger i den nedre tredjedelen bland OECD-länderna i fråga om förändrad andel av befolkningen i arbetsför ålder. Även om de nordiska länderna kommer att få stora problem med att hantera effekterna av de demografiska förändringarna på sina sociala system och ekonomier, är dessa problem mindre allvarliga än de som väntar flera av konkurrentländerna, inte minst de sydeuropeiska EU-länderna. Trots det krävs åtgärder eftersom välfärdssystemen är mer omfattande i de nordiska länderna.

I många länder finns en tendens till ett omvänt förhållande mellan arbetsproduktivitet och arbetskraftsinsats. När människor har svårigheter att ta sig in i den aktiva arbetskraften får de minst produktiva lämna arbetet först, vilket gör att den kvarvarande arbetskraften får en högre genomsnittlig produktivitet. Detta mönster kan även ses i de nordiska länderna, men är mindre dramatiskt än i många andra europeiska länder.

Arbetskraftsinsats			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Köpkraften är normaliserad till genomsnittet i EU-27. Nivådata avser 2006, förändringar perioden 2002 till 2006. Källa: Eurostat, 2007.

Purchasing power is normalized to the EU-27 average; Nivå data is for 2006, Förändrings for the period 2002 to 2006. Source: Eurostat, 2007.

De nordiska länderna har relativt höga lokala kostnadsnivåer. En kombination av höga skatter, små inhemska marknader, hög inhemsk köpkraft och andra faktorer resulterar i höga priser. De högsta priserna återfinns i Island, Norge och Danmark. De enda andra länder vars prisnivåer kommer i närheten är Irland och Schweiz. De senaste åren har länderna i Norden sett sina priser utvecklas ganska olika. Sverige har till exempel sett priserna sjunka relativt det europeiska genomsnittet, medan Danmark har sett sin position försämrats genom det omvända.

Inhemsk köpkraft		
	Nivå	Rel. förändring
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

2.3 Övergripande bedömning

De nordiska länderna har klarat sig väl de senaste åren och ökat den redan höga levnadsstandard som deras befolkningar åtnjuter. Även om flera andra av världsekonomin länder också har utvecklats positivt, står de nordiska länderna i en klass för sig bland höginkomstekonomierna. En av faktorerna bakom dessa framgångar är att de nordiska länderna har varit mer balanserade än de flesta andra länder i fråga om de olika komponenter som bidrar till välståndet. Det förklarar varför de ligger i toppen av välståndsränkningen trots att de, som exempelvis Sverige, varken har en extremt hög arbetsproduktivitet eller arbetskraftsinsats. Europeiska konkurrentländer som Frankrike och Tyskland har högre arbetsproduktivitet, men dramatiskt lägre arbetskraftsinsats.

Denna positiva utveckling kan vara driven såväl av inhemska faktorer som av de diskuterade förändringarna av världsekonomin. Vad som är säkert är dock att de nordiska länderna hittills har kunnat försvara sina positioner gentemot sina globala konkurrenter.

Kapitel 3

De nordiska ländernas konkurrenskraft

3.1 Förutsättningar och sammanhang

Den första uppsättningen faktorer som bestämmer levnadsstandarden är dess förutsättningar och sammanhang. Båda dessa ger ramarna för den allmänna omgivning i vilken företagen verkar, men de driver inte produktiviteten direkt.

- *Förutsättningar* är naturresurser och geografiskt läge
- *Sammanhang* inkluderar typen av och effektiviteten i den allmänna makro-ekonomiska politiken samt kvaliteten på allmänna institutioner

De nordiska länderna gynnas av relativt rikliga naturresurser. De är några av världens mer välmående länder och hör till dem som har en relativt hög naturresursexport per capita. Norge står i en klass för sig, men även Danmark hör till världens tio främsta naturresursexportörer bland de länder som omfattas av Global competitiveness report (GCR).

De nordiska ländernas geografiska läge och profil är dock inte lika positiva. En utmaning är den ekonomiska storleken på de egna marknaderna och på marknaderna i den omedelbara närheten. Trots de höga välståndsnivåerna är de nordiska ekonomierna relativt små. De ligger på ett visst avstånd från stora och snabbt växande ekonomier. En annan utmaning är befolkningstätheten. De nordiska ekonomierna är inte lika tätbefolkade som många andra höginkomstländer och deras ledande storstadsområden är relativt små mått med globala mått.

Förutsättningar			
	Naturresurs-export	Marknads-tillgång	Befolknings-täthet
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Naturresursexport mäts som värdet av oförädlade naturresurser per capita, marknadstillgång som genomsnittlig BNP per capita i grannländerna och be-folkningstäthet som invånare per ytenhet. Samtliga data avser 2006 eller senast tillgängliga år. Källa: Global competi-tiveness report (GCR), 2007.

Det institutionella sammanhanget är en av de tydligaste styrkorna i de nord-iska länderna. Samtliga rankas bland världen tio främsta länder. Positionerna har varit i stort sett oförändrade de senaste åren. Stabiliteten i det makro-ekonomiska klimatet samt förekomsten av sunda offentliga finanser och låga till måttliga inflationsnivåer är andra tydliga styrkor i de nordiska länderna. Island är det enda landet som lider av mer synliga problem relaterade till makroekonomisk överhettning och landets växelkurssystem. De nordiska länderna har haft dessa positiva makroekonomiska samt skatte- och pen-ningpolitiska förhållanden i flera år nu, bara 15 år efter en allvarlig bankkris, budgetobalans och valutaoro.

Institutionerna mäts genom rankning i fråga om auktoritet och tillförlitlighet, avsaknad av korruption samt rätts-säkerhet. Makroekonomisk volatilitet mäts som standardavvikelsen för BNP-tillväxten. Skatte-/penningpolitik mäts med hjälp av statsskuldssättning och inflationstakt. Samtliga data avser 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007; OECD, 2007.

Övergripande kvalitet på affärsklimatet mäts genom en samlad rankning av det nationella affärsklimatets kvalitet (NBE) i Global competitiveness report (GCR) 2007. Relativ förändring mäts med dynamismindikatorn för perioden 2002 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

Sammanhang			
	Institutioner	Makroekono-misk volatilitet	Skatte-/penningpolitik
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

3.2 Mikroekonomiska grunder

En andra uppsättning indikatorer som avgör vilken levnadsstandard en ekonomi kan uppnå är kvaliteten på dess affärsklimat, styrkan i dess kluster samt graden av sofistikering hos dess företag. Alla tre inverkar direkt på den produktivitet som företagen kan uppnå lokalt:

- *Affärsklimatet* inkluderar skilda dimensioner av faktorförhållanden och konkurrenssammanhang
- *Kluster* är mått på regional specialisering av företag i relaterade och stöd-jande branscher
- *Företagens grad av sofistikering* innefattar effektiviteten i företagets drift och tydligheten i deras strategier

Affärsklimat

Affärsklimatet avgör vilken produktivetsnivå som företagen kan uppnå på en ort, beskriver deras tillgång till kapital och andra produktionsfaktorer för att uppnå denna produktivitet samt innefattar relationen mellan privata och samhälleliga vinster av deras beteende.

De nordiska länderna har en stark ställning i fråga om den övergripande kvaliteten på affärsklimatet såsom detta mäts av Global competitiveness report (GCR). Tre av dem rankas bland de fem främsta globalt och de två övriga, Norge och Island, rankas som nummer 13 respektive 17. Norge har kunnat förbättra sin position de senaste åren, medan Finland har backat något. De nordiska länderna har i stort sett behållit sina positioner genom åren.

Övergripande kvalitet på affärsklimatet		
	Nivå	
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

En studie av affärsklimatets enskilda dimensioner ger insikter om de nordiska ländernas specifika starka och svaga sidor. Barometern fokuserar på de dimensioner som har särskild relevans för de nordiska länderna.

Utbildning och vetenskap

Världsekonomin förändringar har ökat fördelarna med högre kompetensnivåer. Dessutom blir förmågan till nytänkande alltmer viktig för att tillvarata viktiga delar av de värden som skapas i världsekonomin värdekedjor. Kvaliteten på de lokala utbildnings- och forskningssystemen är avgörande för båda.

En första indikator är *kvantiteten och kvaliteten på kompetenserna* i ett land. Samtliga nordiska länder har höga inskrivningstal på alla nivåer i sina utbildningssystem. De nordiska länderna är mycket stolta över sina utbildningssystem. Resultaten från OECD:s PISA-undersökning om utbildningsresultaten i matematik ger dock en dystrare bild. Även om regionen som helhet fortfarande ligger före OECD med god marginal, och Finland toppar listan, har regionen totalt backat mer än OECD:s genomsnitt. Undantaget är Finland, vars utbildningssystem dock inte är typiskt för Norden. Det är värt att notera att samtliga nordiska länder, med undantag för Norge, har sett starka förbättringar av de svagaste elevernas resultat, medan de duktigaste har backat. Resultaten för läsförståelse visar en liknande bild.

Utbildningsresultat: matematik			
	Nivå	Förändring	Rel Förändring
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Nivån mäts med poängtalet i OECD:s PISA-studie av utbildningsresultat i matematik. Nivådata avser 2006, förändringar perioden 2003 till 2006. Källa: OECD, 2007.

En fråga som nyligen har hamnat i fokus är vilka incitament som studerande möter när de väljer nivå och utbildningsområde. OECD:s statistik antyder att studerande i de nordiska länderna har lägre incitament för att välja högre utbildning än vad deras motsvarigheter i andra länder har. Även om det utgår betydande ekonomiskt stöd till studenter medan de går på universitet och högskolor, är den lönepremie de kan förvänta sig på arbetsmarknaden efter avslutad utbildning relativt låg. Denna kombination innebär goda incitament för studerande att söka sig till högre utbildningar, men lämnar svaga signaler för att kanalisera dem till de utbildningar som ger bäst framtida avkastning.

En andra indikator är *styrkan i den vetenskapliga och tekniska infrastrukturen*, definierad här som tillgången på forskare, allmän kvalitet på forskningsinstitutioner, kvalitet på kopplingar mellan akademisk forskning och industrin samt antal patent. De nordiska länderna klarar sig bra enligt uppskattningarna på detta område i Global competitiveness report (GCR), framför allt i fråga om samarbete mellan universitet och näringsliv. I fråga om relativt antal FoU-anställda toppar de OECD:s ranking och har haft väsentligt högre tillväxt

Nivån mäts som den första huvudkomponenten i ett lands GCR-poäng för tillgången på forskare, allmän kvalitet på forskningsinstitutioner, kvalitet på kopplingar mellan akademisk forskning och industrin samt antal patent. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2001 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

Patent mäts som inlämnade patentansökningar per capita i USA, Europa eller Japan. Citeringar är citeringar av artiklar per capita. Nivådata avser 2006 (patent)/2005 (citeringar), förändringar perioden 2002 till 2006 (patent) eller 2000 till 2005 (citeringar). Källa: OECD, 2007; Norges Forskningsråd, 2007.

Vetenskaplig och teknisk infrastruktur		
	Nivå	Förändring
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

det senaste decenniet än OECD och EU-15. Kina ökar nu antalet FoU-anställda snabbare och har en ansevärd absolut storlek, men ligger fortfarande långt efter i fråga om andelen FoU-anställda av den totala arbetskraften. Totalt rankas både Finland och Sverige bland de tio främsta globalt, följda av Danmark på tolfte plats. Island och Norge ligger på 19:e respektive 20:e plats, närmare genomsnittet för de utvecklade ekonomierna. De senaste fem åren har de nordiska länderna kunnat försvara sina positioner gentemot sina konkurrenter. Danmark och Island noterade svaga förbättringar, medan Sverige tappade något.

En tredje indikator är *storleken och kvaliteten på vetenskapliga resultat*. De nordiska länderna har i genomsnitt relativt höga patentfrekvenser, publicerar många vetenskapliga artiklar och uppnår stabila citeringsfrekvenser för sina publikationer. De flesta nordiska länder ligger före OECD och EU-15 i fråga om patent genomsnittligt antal patent per capita. Norge presterar sämst, men ligger ändå på samma nivå som flera andra utvecklade ekonomier. Finland är ledande i Norden, följt av Sverige. När det gäller publiceringar är de nordiska länderna starka relativt sina befolkningsstorlekar och genomsnitt givet deras antal forskare. När det gäller citeringar hör alla de nordiska länderna till de ledande i världen, med Island och Danmark bakom bara Schweiz och USA. De senaste fem åren har ökningen av antal patent bromsat in, men är fortfarande positiv för de flesta av länderna. Norden håller jämna steg med den globala ökningen. Framför allt har Finland stärkt sin position som internationellt patenteringsland, medan Sverige har tappat något. Ökningen av antalet publiceringar är fortsatt högre än i EU-15 och OECD, men har sjunkit under den globala genomsnittet, där tillväxtekonomier blir allt viktigare. Citeringsfrekvensen för artiklar av nordiska författare har ökat (2000–2005) i framför allt Norge, medan Finland har backat något och Sveriges position är i stort oförändrad.

Vetenskapliga resultat			
	Patent	Citeringar	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Norden har sju universitet bland de 100 främsta i världen och 16 bland de 123 främsta i Europa (Institute of Higher Education, 2007). Danmark och Sverige dominerar, medan Norge, Finland och Island har två eller färre institutioner i toppgruppen. Det absoluta antalet ledande institutioner motsvarar i stort sett regionens övergripande ekonomiska storlek. Norden har dock bara en akademisk institution bland de 50 främsta i världen och bland de tio främsta i Europa.

Infrastruktur

Infrastrukturen är fortsatt en viktig drivkraft för konkurrenskraften och företagens produktivitet. Det blir allt svårare för utvecklade ekonomier att få verkliga konkurrensfördelar från infrastrukturen, och svagheter på detta område kan begränsa tillväxten och driva ekonomiska aktiviteter till alternativa lokaliseringar.

En första indikator är den fysiska infrastrukturens allmänna kvalitet. Enligt insamlade data i Global competitiveness report (GCR) ligger de nordiska länderna i stort sett i linje med sina konkurrentländer i denna kategori. Danmark och Finland rankas högre, medan Norge får en sämre placering vilket kan bero på landets geografi. De senaste fem åren har de nordiska länderna i stort sett försvarat sina positioner i fråga om infrastruktur, även om Finland och Norge har tappat några placeringar.

En andra indikator är informations- och kommunikationsinfrastrukturens förekomst och kvalitet. I många utvecklade ekonomier har denna del av infrastrukturen blivit lika viktig som vägar och flygplatser. Det världsekonomiska forumets Network Readiness-index placerar de nordiska länderna i toppen. Samtliga ligger bland de tio främsta i världen och tre bland de fem främsta. Sverige klättrade flest placeringar jämfört med förra året, följt av Norge och Danmark. Island, det enda nordiska landet som gick tillbaka, backade med fyra placeringar.

Infrastruktur		
	Fysisk	IKT
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

Fysisk infrastruktur mäts som placeringen för "övergripande infrastrukturkvalitet" i 2007 års GCR. IKT mäts som övergripande rankning i 2007 års Network Readiness-index. Nivådata avser 2006, förändringar perioden 2002 till 2006. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007; Network Readiness-index, 2007.

Sammanhang för konkurrens

Intensitet och typ av konkurrens på inhemska marknader är en annan viktig drivkraft för konkurrenskraften. Utan en effektiv konkurrens hemma får företagen svårt att konkurrera utomlands.

En första uppsättning indikatorer omfattar marknadsinstitutionernas styrka. Cato-institutet beräknar ett samlingsindex över den ekonomiska friheten, vilket mäter hur mycket av ekonomin som är exponerad gentemot mark-

nadskräfterna samt om konkurrensen på de områdena är baserad på starka marknadsinstitutioner. Norden rankas överlag bättre än EU-15 i detta index, men ligger efter OECD. Regionen drabbas negativt av myndighetsapparatus storlek, men gynnas av de starka institutionernas skydd av äganderätten. Den klarar sig också mycket väl i fråga om stabila valutor, högkvalitativa regelverk och frånvaro av handelshinder, även om det på dessa tre områden finns betydande skillnader mellan länderna. Norge (liksom Island, som kompenseras av en mindre offentlig sektor än i övriga nordiska länder) dras ned på grund av högre hinder för internationell handel. Sverige får en lägre rankning till följd av skilda aspekter av förvaltningsrelaterade kostnader.

De senaste åren har Nordens samlade position i fråga om marknadsinstitutioner varit ganska stabil. Norge har stärkts något med både upp- och nedgångar de senaste fem åren för vilka data är tillgängliga. Sverige har backat något mer, också med ett antal upp- och nedgångar de senaste åren. Som jämförelse har EU-15 backat till följd av den svaga utvecklingen bland de södra medlemsländerna, medan OECD har klarat sig bättre och i stort sett behållit sin genomsnittliga placering.

Marknadsinstitutioner		
	Nivå	Förändring
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

En andra uppsättning indikatorer tittar på graden av produktmarknadsreglering. OECD differentierar de olika indikatorerna som används för att mäta denna faktor längs två dimensioner: inåt- kontra utåtriktad politik samt administrativ kontra ekonomisk reglering.

De nordiska länderna klarar sig väl i fråga om produktmarknadsreglering. De rankas rejält före genomsnittet i EU-15 och något före OECD. Regionens relativa styrka ligger i dess utåtriktade reglering, dvs. öppenhet för utländsk konkurrens, och administrativa reglering, dvs. dess mycket effektiva administration och administrativa regler. Norge är något svagare än Norden som genomsnitt, men ligger ändå före genomsnittet inom EU-15.

De senaste åren har samtliga nordiska länder förbättrat kvaliteten på sina produktmarknadsregleringar. Förbättringarna har varit större än för genomsnittet inom OECD, men EU-15 har förbättrats ännu mer, låt vara från en lägre nivå. Danmark och Norge backade till och med gentemot genomsnittet inom OECD, främst i fråga om handelspolitik och administration. Finland förbättrade sin placering i fråga om administration och inåtriktad politik och Island i fråga om handelspolitik, så att båda placerade sig över genomsnittet inom EU-15.

Marknadsinstitutionerna mäts med den samlade rankningen i det ekonomiska frihetsindexet. Nivådata avser 2005, förändringar perioden 2000 till 2005. Källa: Economic Freedom of the World, 2007.

Produktmarknadsregleringar mäts som den totala poängen för produktmarknadsregleringar beräknad av OECD. Nivådata avser 2003, förändringar perioden 1998 till 2003. Källa: OECD, 2007.

Produktmarknadsreglering			
	Nivå	Förändring	Rel Förändring
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

En tredje uppsättning indikatorer tittar på *graden av faktisk konkurrens*. Statistiken i Global competitiveness report (GCR) studerar två dimensioner: företagens möjlighet att konkurrera på lika villkor på marknaden samt intensiteten i den faktiska konkurrensen.

De nordiska länderna får bra placeringar i fråga om graden av inhemsk konkurrens. Samliga länder bedöms erbjuda lika möjligheter för alla aktörer på marknaden. Resultatet blir dock inte lika imponerande när den faktiska graden av konkurrens inkluderas. Det är bara Sverige som har en grad av inhemsk konkurrens som ligger bland de tio främsta länderna i världen. Island rankas som nummer 35, med de övriga nordiska länderna mellan platserna 15 och 26. De senaste fem åren har den inhemska konkurrensintensiteten ökat i Sverige, medan den har varit relativt stabil i de övriga nordiska länderna.

Öppenhet mäts med hjälp av den första huvudkomponenten i ett lands GCR-poäng i fråga om avsaknad av gynnande från myndigheter, bolagsstyrelsernas effektivitet, skydd av informationslämnare samt den övergripande kvaliteten på skyddet av äganderätten. Intensitet mäts med hjälp av GCR-poängen för intensiteten i den lokala konkurrensen. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2001 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

Grad av inhemsk konkurrens			
	Öppenhet	Intensitet	Förändring
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Näringslivets villkor

Det finns ett antal viktiga dimensioner i fråga om affärsklimatet som avgör om företagen faktiskt tar vara på de möjligheter till produktiv tillväxt som skapas av de tidigare nämnda faktorerna. Dessa dimensioner inkluderar administrativa hinder för att driva företag, svårigheter att hitta extern finansiering samt möjligheten att tjäna privat på att driva företag. Entreprenörskap är slutligen en dimension som sammanfattar effekten av dessa villkor på viljan att starta och bygga upp nya företag.

En första uppsättning indikatorer visar *lättheten att driva företag*, dvs. de regler som myndigheterna ställer upp för att reglera etablerandet och drivandet av företag samt effektiviteten med vilken myndigheterna tillämpar reglerna. I sina rapporter "Doing Business" och "Governance" presenterar Världsbanken mått på båda dessa dimensioner.

Reglerna mäts som den samlade rankningen i Världsbankens Doing Business-index. Effektiviteten mäts som den samlade rankningen av myndigheternas effektivitet i Världsbankens Governance-databas. Nivådata avser 2007 (Doing Business) respektive 2006 (Governance), förändringar perioden 2006 till 2007 (Doing Business) respektive 2000 till 2006 (Governance). Källa: Världsbanken, 2007.

De nordiska länderna rankas positivt i fråga om båda dimensionerna. Jämfört med andra länder är de flesta regler för företagandet lämpligt utformade och myndigheternas effektivitet hög. I fråga om regler för företagandet uppnår Danmark bäst resultat, rankat som nummer 5 i världen, medan de övriga nordiska länderna rankas mellan nummer 10 och 14. I fråga om myndigheternas effektivitet rankas Sverige som nummer 12, och är det enda nordiska landet som inte tillhör de tio främsta i världen. De nordiska ländernas positioner har varit stabila över tid i fråga om båda dimensionerna.

Lätthet att driva företag			
	Regler	Effektivitet	Förändring
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

En tredje uppsättning indikatorer tittar på *tillgången till kapital* för privata företag och entreprenörer. Kapitalbegränsningar kan vara en anledning till avsaknaden av privata investeringar trots att de stora potentiella vinsterna. Global competitiveness report (GCR) innehåller data om finansmarknadens kvalitet och om tillgången till riskkapital, en finansieringskälla som är särskilt viktig för entreprenörskapet.

De nordiska länderna rankas positivt i fråga om båda dimensionerna. De hör alla till de tio främsta länderna i världen i fråga om övergripande kapitalmarknadskvalitet. Tillgången till lånefinansiering uppfattas som särskilt god av de nordiska chefer som intervjuades för GCR. Rankningen i fråga om finansmarknadens sofistikeradhet och tillgång till kapitalmarknaden är i allmänhet lägre, men fortfarande inom eller nära de 20 främsta i världen. Sverige rankas till och med bland de tio främsta i samtliga finansmarknads-kategorier. I fråga om tillgång till riskkapital rankas de nordiska länderna lika högt som i fråga om finansmarknadens övergripande kvalitet. De senaste fem åren har de nordiska ländernas rankningar i fråga om tillgång till riskkapital varit relativt stabila jämfört med andra länder. Bara Norge förbättrades markant och flyttade upp elva placeringar.

Totalt mäts med hjälp av den första huvudkomponenten i ett lands GCR-poäng i fråga om finansmarknadens sofistikeradhet, tillgång till lånefinansiering, tillgång till lokala kapitalmarknader samt tillgång till riskkapital. Riskkapital mäts med hjälp av rankningen för GCR-frågan om tillgång till riskkapital. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2001 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

Tillgång till kapital			
	Totalt	Riskkapital	Förändring
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

En tredje uppsättning indikatorer tittar på de *privata incitament* som företag och privatpersoner möter när de driver en verksamhet. Om det finns en betydande skattekil mellan samhälleliga och privata vinster är det inte säkert att investeringarna blir av även om de skulle vara samhälleligt lönsamma och det finns kapital tillgängligt för att finansiera dem.

De nordiska länderna har den högsta skatteandelen av BNP i hela världen. Bara Belgien och Frankrike tar sig in i toppgruppen tillsammans med Sverige, Danmark, Norge och Finland. Island rankas något lägre, strax under genomsnittet inom EU, men mycket högre än genomsnittet inom OECD. När det gäller privatpersoners inkomstskatter rankas de nordiska länder återigen långt upp i toppen, med högsta marginalskatter på över 50 %. Island rankas återigen mycket lägre, till och med under genomsnitten inom EU-15 och OECD. När det gäller företagens inkomstskatter är bilden helt annorlunda och samtliga nordiska länder har skattesatser under genomsnitten för EU-15 och OECD.

Skattenivå			
	Totalt	Lön	Företag
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Totalt mäts som skatteandelen av BNP 2006. Lön mäts som genomsnittlig inkomstskatt för privatpersoner och företag som genomsnittlig företagsskatt samma år. Källa: OECD, 2007.

En fjärde indikator som sammanfattar effekten av dessa villkor på det faktiska beteendet är *förekomst av entreprenörskap*. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) gör en årlig bedömning av förekomsten av entreprenörskap i olika länder. GEM konstaterar att det råder ett u-format samband mellan entreprenörskap och BNP per capita. I fattiga ekonomier är entreprenörskap en nödvändighet för överlevnad, medan det i välmående ekonomier är ett individuellt val för personlig frihet och ekonomiska möjligheter.

De nordiska länderna har endast måttliga nivåer av entreprenörskap, givet deras BNP per capita. Island är det positiva undantaget med mycket högre förekomst av entreprenörskap, ofta även med en betydande förväntan om att uppnå en betydande företagstillväxt. Norge rankas lägst, men detta är även ett resultat av landets höga BNP per capita som höjer ribban i fråga om förväntade entreprenörskapsnivåer. I absoluta tal liknar den norska förekomsten av entreprenörskap övriga nordiska länders och överstiger nivån i Sverige. Sverige har ett relativt lågt antal entreprenörer, men bland dessa många med höga tillväxtförväntningar. Över tid har förekomsten av entreprenörskap rört sig uppåt i Finland, men sjunkit i Norge. I de övriga länderna har förändringarna varit måttliga och statistiskt obetydliga, liksom inom OECD och EU-15 överlag.

Nivå mäts som andelen aktiva entreprenörer i den arbetsföra befolkningen. Nivå avser 2006/2007 och tillväxt perioden 2002/2003 till 2006/2007. Källa: GEM, 2007.

Entreprenörskap			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Förekomst av kluster
Företagens produktivitetspotential ökar genom förekomsten av kluster, dvs. regionala koncentrationer av producenter, leverantörer, tjänsteleverantörer, forsknings- och utbildningsinstitutioner osv., sammanlänkade genom köp och försäljning av varor och tjänster, kunskapsutbyte, gemensam användning av marknader samt andra kopplingar. Finns det aktivt samarbete utöver den rent geografiska närheten kan styrkan i dessa kopplingar och deras fördel för företagets produktivitet vara ännu högre.

En första indikator för att få en känsla av klustrens styrka i de nordiska länderna är den globala konkurrenskraftsrapportens data om *förekomsten av relaterade och stödjande branscher*, ett samlingsmått på tillgängligheten och kvaliteten hos leverantörer, kapitalvaruleverantörer och specialiserade tjänsteföretag. De nordiska länderna betraktas som starka totalt i fråga om dessa dimensioner. Leverantörerna får högre poäng för sin kvalitet än för sin kvantitet, vilket inte är överraskande med tanke på de nordiska ekonomiernas relativt måttliga storlekar. Sverige, Danmark och Finland ligger mellan plats fem och tio globalt, Norge (20) och Island (27) ligger längre bak. Med undantag för Finland har samtliga nordiska länder förbättrat sina positioner i fråga om denna indikator de senaste fem åren.

Relaterade och stödjande branscher		
	Nivå	Förändring
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

En andra indikator för att få en känsla av klustrens styrka i de nordiska länderna är European Cluster Observatorys data om *andelen anställda i regionalt koncentrerade kluster*.¹ De nordiska länderna har en lägre andel av sina

¹ Danmark behandlas som en region, vilket försvårar jämförelser på grund av landets storlek. Landet ingår därför inte i denna diskussion.

anställda i klustersektorn i starka regionala kluster, dvs. kluster som uppvisar betydande regional koncentration ($LQ > 2$). Finland lyckas sämst på detta område och når bara omkring två tredjedelar av genomsnittet inom EU-15. Sverige och Norge ligger strax under denna nivå, medan Island ligger något över. De nordiska länderna har i genomsnitt ungefär det antal starka regionala kluster ("stjärnor") som kan förväntas givet deras totala andel anställda av den europeiska klustersektorn. Island och Norge klarar sig något bättre och har starkare regionala kluster än vad storleken på deras ekonomier antyder. Dessa data stämmer överens med det faktum att de nordiska länderna är relativt sett starkare inom kluster som inte är så personalintensiva. Slutligen har de nordiska länderna över tid i stort sett behållit sin andel anställda i starka kluster. Förbättringar i Norge uppväger försämringar i Sverige och på Island.

Andel mäts som andelen anställda inom NUTS 2-regionerna i landet i kluster med mer än dubbelt så många anställda som kan förväntas givet regionens storlek. Stjärnor mäts som antalet regionala kluster som överstiger gränsvärdena i fråga om storlek, specialisering och regional betydelse. Nivådata avser 2005, förändringar perioden 1999 till 2005. Källa: European Cluster Observatory, 2008.

Anställda i starka kluster			
	Andel	Stjärnor	Andelstillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Företagens grad av sofistikering

Företagens grad av sofistikering, dvs. deras införande av nya ledningsmetoder och sätt att konkurrera, markerar det slutliga steget mot att uppnå möjliga produktivitetsnivåer givet affärsklimat och förekomst av kluster.

De nordiska länderna har en stark position totalt i fråga om företagens grad av sofistikering. Tre av dem rankas bland de tio främsta i världen och samtliga ligger bland de 20 främsta i världen. De senaste åren har de nordiska ländernas placeringar varit relativt stabila i fråga om företagens grad av sofistikering. De enda länder som har upplevt större förändringar är Norge och Finland. De norska företagen har stärkts på områden som professionell ledning, personalutbildning, avancerade produktionsprocesser och bredd på internationella marknadspositioner. De finska företagen har sett sin relativa placering försämrats på områden som bredd på internationella och regionala marknader samt moderna ledningsprinciper.

Typen av företagens konkurrensfördelar, dvs. om de konkurrerar med låga kostnader eller med differentierade strategier baserade på innovation och unikheter, är en av de viktigaste aspekterna av företagens samlade grad av sofistikering. Detta är ett område där de nordiska länderna får höga placeringar för sina företag, framför allt Danmark (nummer 3 globalt), Sverige (5) och Finland (9). Danmark, Finland och Sverige har kunnat förbättra sina placeringar i fråga om denna indikator, medan Island och Norge i allt väsentligt har behållit sina positioner.

Nivå mäts med som GCR-poängen för underindexet för företagens drift och strategi. Konkurrensfördelar mäts som GCR-poängen för källan till konkurrensfördelarna. Nivådata avser 2007, förändringar perioden 2001 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

Företagets grad av sofistikering			
	Nivå	Förändring	Konkurrensförd.
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

3.3 Positionering

En bra utveckling på många konkurrenskraftsområden är en fördel inom världsekonomin, men räcker ofta inte till för att vinna när flera orter konkurrerar. Företagen letar efter en specifik uppsättning tydliga styrkor, inte bara ett genomsnittligt resultat för samtliga dimensioner. Faktum är att svagheter på några områden inte behöver vara något problem så länge som de inte underminerar fördelarna med en Orts unika styrkeprofil. Vad som blir allt viktigare för en Ort är en tydlig positionering som identifierar vilket värde den erbjuder för olika aktiviteter och sedan matcha behoven med det aktuella affärsklimatet och klusterstyrkorna.

Det finns ingen allmänt accepterad positionering för de enskilda nordiska länderna eller för regionen totalt. Det finns dock en uppsättning kvaliteter som generellt anses vara särskilt viktiga för att skilja ut regionen från andra delar av världen. Det urval som gjorts i denna nordiska globaliseringsbarometer är tänkt att tjäna som illustration och ge underlag till en diskussion i regionen om den unika profil som regionen och dess länder avser att utveckla. För vart och ett av dessa områden presenterar vi data som ger en antydning om huruvida Norden verkligen hör till världens ledande länder:

- Innovativ förmåga
- Testmarknad
- Telekomkluster
- Miljömässig hållbarhet
- Jämställdhet mellan könen

Innovativ förmåga

Norden har ambitionen att höra till världsledarna inom innovation och erbjuda attraktiva villkor för innovationsaktiviteter inom flera delar av ekonomin. Det finns en rad ramvillkor för innovation och därför har en rad syntetiska mått som innefattar denna mångfald utvecklats.

De nordiska länderna placerar sig högt i European Innovation Scoreboard, ett sammanfattande index baserat på omkring 25 indikatorer relaterade till

olika dimensioner av skapande och användning av kunskap. Jämfört med genomsnittet inom EU-15 ligger regionens relativa styrkor inom innovations-drivare, kunskapsskapande samt innovation och entreprenörskap. Sverige, Finland och Danmark rankas i topp bland samtliga EU-länder. Inom OECD är det bara Schweiz som tar sig in med en andraplats i toppgruppen. Norge ligger efter genomsnittet i både EU-15 och OECD. Tre nordiska regioner hör till de fem främsta i EU:s regionala Innovationsundersökning. De senaste åren har Norge, Sverige och Finland tappat placeringar. Danmark och Island har förbättrats något. OECD har klarat sig sämre än EU. Det är framför allt USA som backar. Norden har överlag hållit jämna steg med förändringarna inom OECD i stort.

Europeiskt innovationsindex			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Nivå mäts som total poäng i det sammanfattande innovationsindexet. Nivå-data avser 2006 eller senast tillgängliga år, förändringar perioden 2002 till 2006. Källa: EU-kommissionen, 2007.

Innovationskapacitetsindexet (Porter m.fl., 2007) spårar många fler länder, men det finns bara data fram till och med 2004. Indexet ger en bredare bild av innovation, fokuserar mindre på innovationsresurserna och mer på hur företag konkurrerar samt på om det samlade affärsklimatet gynnar innovationsbaserade företagsstrategier.

Norden klarar sig väl i detta index, med Finland rankat som nummer ett och samtliga nordiska länder bland de 20 främsta i världen. Regionens främsta fördelar ligger inom företagsstrategier inriktade på innovation, tillgängligheten på innovationsresurser samt kopplingarna mellan näringsliv och forskning. Med undantag för Finland får regionen lägre resultat för den samlade effekten av det ekonomiska politiska klimatet på innovationsklimatet. Norden har kunnat stärka sin ställning något sedan 2001, till stor del drivet av förbättringar i det bredare politiska klimatet i Danmark och Norge.

Testmarknad

Norden ses som en marknad där många nya produkter och tjänster kan testas på en rad olika produkt- och tjänsteområden. Även om denna egenskap är nära förbunden med innovativ förmåga, har den sin egen kvalitet och kan vara relevant för olika kluster.

Norden erbjuder en kombination av relativt välbeställda konsumenter på en marknad som är tillräckligt liten att medge kostnadseffektiv testning av nya produkter och tjänster. Samlingsindikatorn för efterfrågans grad av sofistikerad i Global competitiveness report (GCR) visar att dessa förhållanden kan översättas till en sofistikerad efterfrågan på marknaden. Sverige hamnar på andra plats globalt i detta avseende, till och med högre än landets totala fjärdeplats i fråga om affärsklimatets kvalitet. Danmark och Finland ligger

Totalt mäts med hjälp av den första huvudkomponenten i ett lands GCR-poäng i fråga om konsumenternas grad av sofistikerad offentlig upphandling av avancerad teknik, konsumentlagstiftning samt stringensen i miljölagstiftningen. Konsumenternas grad av sofistikerad i sin efterfrågan mäts med hjälp av GCR-poängen för konsumenternas grad av sofistikerad offentlig upphandling. Totalt avser placeringen 2007, förändring placeringen perioden 2001 till 2007. Källa: Global competitiveness report (GCR), 2007.

också bland de tio främsta, medan Norge följer efter på plats 13 och Island på plats 24.

Indikatorn visar beteendet hos konsumenter och myndigheter samt regelverk och lagstiftning. De nordiska länderna ställer särskilt höga krav i fråga om konsument- och miljölagstiftning. I den grad som detta förebådar vad som kommer att hända i andra delar av värden kan de stringenta reglerna vara viktiga faktorer på en attraktiv testmarknad. Placeringen i fråga om konsumenternas grad av sofistikerad offentlig upphandling är inte lika uttalad, men med två länder bland de tio främsta i världen och samtliga nordiska länder bland de 25 främsta är regionen fortfarande stark. De senaste åren har Norden kunnat notera en liten förbättring i fråga om efterfrågans grad av sofistikerad offentlig upphandling av avancerad teknik. Detta är även en indikator där Sverige stärktes. Island och Finland backade båda till följd av försvagningar i fråga om graden av sofistikerad offentlig upphandling.

Efterfrågans sofistikerad			
	Totalt	Förändring	Konsumenter
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Telekomkluster

De nordiska ländernas telekomkluster är ett av de kluster där regionens länder har global betydelse. Exporten utgör ett viktigt mått på den aktuella utvecklingen. Givet Nordens profil är dock patentfrekvens och FoU-utgifter minst lika viktiga för att förstå regionens placering.

Norden har en stark ställning i fråga om export av telekomutrustning, en klusterkategori definierad av Institutet för strategi och konkurrenskraft (Institute for Strategy and Competitiveness) inom ramen för dess internationella klusterkonkurrenskraftsprojekt. Nordens globala exportmarknadsandel inom denna kategori är närmare 8 %, nästan dubbelt så mycket som för exporten totalt (4,3 %). Telekomutrustning är Nordens femte största exportkategori, och svarar för 6 % av all export. Kategorin ligger på sjätte plats i fråga om regionens exportmarknadsandel globalt. Klustret är inte lika närvarande i hela regionen. Med i stort sett lika andelar svarar Finland och Sverige tillsammans för 85 % av regionens export från detta kluster. Det är mycket mer än deras samlade andel av den nordiska exporten, vilken uppgår till knappt 50 %. Regionen är något mindre stark inom telekomtjänster (dansk statistik är inte tillgänglig för kategorin). Sverige, Finland och Island har alla högre andelar av denna kategori än av världens export totalt, men förhållandet är inte lika starkt som för utrustning.

Över tid har Norden tappat globala exportmarknadsandelar inom telekomutrustning. Mellan 2000 och 2005 förlorade regionen en fjärdedel av sin andel av världsmarknaden. Återigen varierar dock mönstret kraftigt mellan länderna. Sverige svarade för nästan alla tappade marknadsandelar, och fick se sin andel minska med närmare hälften. Norges relativa tillbakagång var nästan lika stor, men från en mycket lägre nivå. Å andra sidan stärkte Finland, Danmark och Island alla sina andelar med över 10 %. De nordiska ländernas samlade position förblev stabil inom telekomtjänster. Sverige och Danmark ökade sina marknadsandelar, medan Norge och Island förlorade andelar.

Export av telekomutrustning		
	Nivå	Tillväxt
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

Nivå mäts som den globala exportmarknadsandelen inom denna produktkategori relativt den globala exportmarknadsandelen för samtliga produkter och tjänster. Tillväxt är förändring av marknadsandelen. Nivå avser 2005, förändringar perioden 2000 till 2005. Källa: Institute for Strategy and Competitiveness, 2008.

I fråga om IKT-patent, en kategori definierad av OECD som inkluderar telekomrelaterade patent, är Finland högt specialiserat med 1,7 gånger högre andel patent globalt i denna kategori än landet har totalt. Norden är överlag något mer specialiserat inom denna kategori än EU-15, men i mindre grad än OECD. Sverige ligger kring genomsnittet för Norden, med de övriga nordiska länderna långt bakom sig. Mellan 1996/98 och 2002/04 ökade de IKT-relaterade patenten i snabb takt och svarar nu för över en tredjedel av alla patent. Även i Norden har patenten på detta område blivit viktigare, dock något mindre än inom OECD och EU. Danmark, Norge och Finland har sett sin andel av de IKT-relaterade patenten öka snabbare än i konkurrentländerna. Men i Sverige, det överlägset största patenteringslandet i regionen, har IKT-andelen minskat även i absoluta tal.

Data om den privata sektorns FoU-utgifter insamlade av det brittiska handels- och industridepartementet visar att de nordiska telekomföretagen är väl positionerade. Nokia och Ericsson rankas bland de fem främsta FoU-investerarna globalt i kategorin hårdvara och utrustning. TeliaSonera och TDC rankas på platserna åtta respektive 13 i fråga om FoU-utgifter för fast telekom. Telenor rankas på plats tre i fråga om FoU-utgifter för mobil telekom. De enda övriga kategorier där nordiska företag har lika stark ställning är inom skogsprodukter och papper samt verkstadsindustri.

Miljökvalitet

Norden har ambitionen att vara en ledare inom miljömässig hållbarhet med hög miljökvalitet och hög miljökunskap som kan förvandlas till konkurrensfördelar på globala marknader som omfattar flera kluster.

Norden rankas högt i fråga om miljökvalitet mätt med Yales miljöprestationsindex (Environmental Performance Index, EPI). Sverige, Norge och Finland rankas på platserna två till fyra, slagna endast av Schweiz. Danmark tar

sistaplatsen i regionen med plats nummer 25 globalt. Indexet skiljer mellan indikatorer efter deras effekt på människors hälsa (miljörelaterade sjukdomar) eller naturen (klimatförändringar). I fråga om hälsoeffekter ligger Norden totalt på femte plats i världen, med samtliga nordiska länder bland de tio främsta i världen. I fråga om systemiska effekter rankas regionen på tionde plats. Sverige, Norge och Finland rankas bland de tio främsta länderna i världen. Danmark rankas på plats 85, med sina svagaste placeringar på områden relaterade till effekterna av det intensiva jordbruket.

Miljöprestationsindex			
	Totalt	Hälsa	Natur
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Totalt mäts som ett enkelt medelvärde av poängen för hälsa och natur. Poängen för människors hälsa är ett viktat medelvärde av poäng relaterade till sex indikatorer. Poängen för natur är ett viktat medelvärde av 19 indikatorer. Källa: Yale-universitetet, 2008.

Norden svarar för en betydande andel av patenten inom miljörelaterad teknik (OECD, 2007). Regionens ställning på dessa områden är till och med starkare än inom patent totalt. OECD skiljer mellan tre breda klasser av miljöteknik relaterade till förnybar energi, fast avfall och utsläpp från transportsektorn. Norden är särskilt starkt i fråga om patent relaterade till förnybar energi, där regionen svarar för 8,7 % av alla patent som registreras i USA, Europa eller Japan. Det är mer än 3,5 gånger Nordens andel för samtliga triadiska patent. Danmark svarar för hälften av alla nordiska patent i denna kategori, med en patentintensitet som är mer än 11 gånger högre än för all teknik totalt. Norge och Island är också tydligt specialiserade på detta område. I fråga om teknik relaterad till fast avfall är patenteringen i Norden 2,6 gånger så stark som patenteringen generellt. Finland är mest specialiserat på detta område, men samtliga nordiska länder har mer än dubbelt så hög andel patent här än totalt. När det gäller teknik relaterad till transportsektorn är Nordens ställning inte lika stark. Andelen patent på detta område ligger något över andelen patent totalt för såväl regionen totalt som för vart och ett av länderna. Sverige, det enda landet med en större inhemsk bilindustri, klarar sig bäst med en specialisering på 1,7 gånger landets totala andel av patenten globalt och närmare två tredjedelar av samtliga nordiska patent i denna kategori.

Jämställdhet mellan könen

Norden har ambitionen att ha den största jämställdheten mellan könen i världen, som ett mål för samhället i sig självt men även som en uppsättning regler som ger företagen möjlighet att tillvarata kompetenser och förmågor hos alla grupper i samhället.

Norden är en global förebild i fråga om jämställdhet mellan könen. Regionen rankas överlag i toppen i det världsekonomiska forumets könsklyfteindex (Gender Gap Index, GGI), med fyra nordiska länder på de fyra främsta platserna. Danmark rankas något lägre på plats 8. Trots ett starkt utgångsläge

har de nordiska länderna fortlöpande lyckats stärka sina positioner i fråga om jämställdhet mellan könen. Med undantag för Island har dessa förbättringar varit större än för de flesta andra länder.

Könsklyfteindexet mäter utvecklingen längs fyra dimensioner: deltagande i förvärvslivet och ekonomiska möjligheter, politiskt inflytande, tillgång till utbildning samt hälsa och välmående. De nordiska länderna är särskilt starka i de kategorier där det finns stora skillnader mellan länderna och där könsklyftan tenderar att vara störst, dvs. deltagande i förvärvslivet och politiskt inflytande. Deltagande i förvärvslivet och ekonomiska möjligheter mäts med hjälp av olika indikatorer för jämställda löner mellan könen samt könsfördelningen på ledande och tekniska poster. I denna kategori rankas Sverige och Norge bland de tio främsta länderna i världen, medan övriga nordiska länder rankas mellan plats 18 och 23. De utvecklade ekonomierna i Nordamerika och Oceanien, men även ett antal tidigare kommunistländer, hör till de ledande länderna i denna kategori.

Jämställdhet mellan könen

	Totalt	Förändring	Ekonomisk
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Totalt mäts baserat på den samlade könsklyftepoängen. Ekonomisk mäts baserat på delpoängen för deltagande i förvärvslivet och ekonomiska möjligheter. Data avser senast tillgängliga år, förändringar är relativt föregående år. Källa: World Economic Forum, 2007.

3.4 Övergripande bedömning

Den starka ekonomiska utvecklingen i de nordiska länderna är tydligt förankrad i den samlade produktivitet som företagen kan uppnå mot bakgrund av de förutsättningar de har i dessa ekonomier. De diskuterade beläggen ger mer insikter om vilka specifika fördelar som finns. De ger även en antydning om de utmaningar som väntar.

Förutsättningar och sammanhang är centrala fördelar här. Det sätt på vilket regionen tillvaratar sina naturresurser för ekonomiska vinster, det nära samarbetet i det regionala grannskapet, institutionernas stabilitet och den solida makroekonomiska politiken ses som en förebild av många andra länder i världen. Konkurrenskraften är en annan central fördel, framför allt på områden som faktorinsats, forskningssystem, marknadernas lika villkor samt företagens styrka och grad av sofistikerad. Mycket av detta har byggts upp under flera decennier och är därför inte något resultat av nyligen fattade politiska beslut. Positionering, eller snarare de områden som har valts ut subjektivt till denna rapport, pekar på regionens unika profil. Denna profil kan redan ha stärkt utvecklingen totalt, vilket dock är svårt att kvantifiera mer specifikt.

Givet dessa betydande styrkor som underbygger den nuvarande starka ekonomiska utvecklingen, vilka är då de främsta utmaningarna som väntar de nordiska länderna? För det första, klyftan mellan Norden och andra länder där de förra i dag har fördelar kommer nära nog oundvikligt att krympa. Det finns redan betydande belägg för att detta håller på att hända. En del av detta är en naturlig process där de senare kommer ifatt och ska inte ses som ett politiskt misslyckande. Men på områden som infrastruktur är det viktigt att se till att inhämtandet av försprånget inte förvärras av ett misslyckande med att utveckla Norden i linje med behoven i en växande ekonomi.

För det andra, att vara en liten region i utkanten av Europa – en kontinent som bara av demografiska skäl med stor sannolikhet kommer att se sin andel av världsekonomin minska med tiden – medför kostnader i form av lägre intensitet i konkurrensen på inhemska marknader samt färre möjligheter att uppnå kritisk klusterstorlek. Regionen kan i och för sig inte ändra sin begränsade storlek, men de nordiska länderna kan sänka sina kostnader genom att integrera sina ekonomier ännu aggressivare än tidigare.

För det tredje, även om regionen har många fördelar i sin konkurrensprofil finns det stora nackdelar som sannolikt kommer att visa sig bli mer kostsamma med tiden. Framför allt kommer den höga beskattningen av arbetskraft och de krympande löneskillnaderna mellan olika yrkesgrupper att bli alltmer problematiska. Högt kompetenta personer blir allt mer mobila, ett faktum som redan kan ses i statistiken över utländska experter och doktorander, och kan i allt större antal komma att söka sig utomlands för bättre ekonomiska möjligheter. Frånvaron av tydliga ekonomiska signaler bidrar till att studenternas utbildningsval inte avspeglar ekonomins behov, vilket kan leda till en allt större kompetensbrist.

För det fjärde, styrkan i de grundläggande sammanhangen och den allmänna konkurrensmiljön kommer sannolikt att vara otillräckliga för att det ska gå att upprätthålla ett ledande välstånd i framtiden. Länderna behöver utveckla tydliga styrkeprofiler till stöd för en tydlig positionering inom världsekonomin. De nordiska länderna har förutsättningarna för detta. Det finns tydliga fördelar på områden som jämställdhet och miljö. Problemet ligger i att tillvarata dessa fördelar bättre för ekonomisk vinning.

Kapitel 4

De nordiska ländernas
globaliseringsberedskap

4.1 Marknadsföring på globala marknader

Världsekonomin ger orter och företag aldrig förut skådade möjligheter att utnyttja sina konkurrensfördelar på en global skala. Det mest traditionella sättet att göra detta är genom export av producerade varor och tjänster. I takt med att värdekedjorna blir alltmer globala blir även nya sätt att ta hem värdeökningen viktiga. Kunskap kan säljas direkt i form av licenser och royaltyintäkter. Utåtriktade utländska direktinvesteringar, dvs. investeringar som görs av nordiska företag utanför Norden, kan förstärka inhemskt uppnådda konkurrensfördelar utomlands.

Framför allt är förmågan att marknadsföra sig på globala marknader – oavsett form – inte enbart ett tecken på konkurrenskraft. Det bidrar även till att stärka den inhemska konkurrenskraften genom att exponera företagen för en intensivare konkurrens och ge dem tillgång till utländsk kompetens.

Export

De nordiska länderna har en global exportmarknadsandel på närmare 4 %, omkring 70 % högre än deras andel av världens BNP (WTO, 2007). För Island är detta förhållande väsentligt lägre, men alla övriga nordiska länder ligger nära denna nivå. För mindre ekonomier är en hög andel export relativt BNP naturlig. Justerat för ekonomiernas storlek är de nordiska ländernas andelar av världens export i stort sett såsom kan förväntas. De senaste åren har de nordiska länderna i stort sett försvarat sina samlade andelar av världens export. Eftersom deras andel av världens BNP har ökat, har detta lett till att de nordiska ländernas relativa marknadspositioner har backat. De flesta andra utvecklade ekonomier har förlorat marknadsandelar till tillväxtekonomierna, med Tyskland som främsta undantag.

Andel av världens export			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

Nivå mäts som andelen av världens export 2006 relativt andelen av världens BNP, justerat för total BNP. Tillväxt mäts som förändring av exportmarknadsandel. Relativ tillväxt mäts som förändring av exportmarknadsandelen globalt relativt andelen av världens BNP 2000 till 2006. Källa: WTO, 2007.

Sverige, Danmark och i mindre utsträckning Finland noterar ett betydande överskott i sin teknikrelaterade betalningsbalans (OECD, 2007). Den tekniska betalningsbalansen omfattar royaltyintäkter och andra avgiftsinkomster för användning av patent, varumärken och andra immateriella tillgångar. För Norge är detta mått endast marginellt positivt.

Utåtriktade utländska direktinvesteringar

De nordiska länderna har en hög nivå utåtriktade utländska direktinvesteringar (UNCTAD, 2007). Det är bara Danmark som har en lägre nivå

Nivå mäts som andelen av världens utåtriktade utländska direktinvesteringar 2005 relativt andelen av världens BNP, justerat för total BNP. Tillväxt mäts som förändring av andelen av världens utåtriktade utländska direktinvesteringar. Relativ tillväxt mäts som förändring av andelen av världens utåtriktade utländska direktinvesteringar relativt andelen av världens BNP 2000 till 2005. Källa: UNCTAD, 2007.

utåtriktade utländska direktinvesteringar relativt sin BNP än genomsnittet inom OECD eller Europa. Sverige ligger i täten följt av Norge och Island. I fråga om tillväxt de senaste åren är situationen annorlunda. Samtliga nordiska länder har stigande absoluta nivåer av absoluta utåtriktade utländska direktinvesteringar. Relativt sina andelar av världens BNP var det bara Island och Danmark som ökade sina andelar av de utåtriktade utländska direktinvesteringarna globalt. Förändringen är särskilt markant för Island. Norge tappade flest positioner, följt av Finland. Sverige backade också något, men förändringen var likartad som för genomsnittet inom EU-15.

Utåtriktade utländska direktinvesteringar			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

De nordiska länderna har fyra företag i UNCTAD:s lista över de 100 största transnationella företagen mätt i utländska tillgångar. Det motsvarar i stort sett regionens andel av världens BNP, men underskattar sannolikt förekomsten av globala huvudkontorsfunktioner i regionen. Framför allt har Sverige ett betydande antal multinationella företag relativt storleken på sin ekonomi. Norden har nio företag bland de 100 största europeiska företagen mätt i börsvärde enligt Breugel-institutet, vilket är mer än regionens andel av världens BNP.

4.2 Global attraktionskraft

Inga ekonomier kan konkurrera enbart utgående från sina egna resurser och möjligheter i världsekonomin. De måste även locka till sig investeringskapital, humankapital och idéer. De måste dessutom behålla sina egna företag och människor i den mån dessa kan välja var de vill investera respektive leva och arbeta. Global attraktionskraft är både en indikator och katalysator för global konkurrenskraft, precis som förmågan att anlägga ett internationellt synsätt. Det är bara konkurrenskraftiga orter som kan attrahera utländska intressen. Samtidigt blir en ort mer konkurrenskraftig av inflödet av kapital och kompetenser från utlandet.

Attraktionskraft på kapital

Ett lands förmåga att attrahera utländska direktinvesteringar och dess totala andel av de fasta globala investeringarna relativt dess BNP ger en antydning om vart de globala penningströmmarna flyter.

De nordiska länderna, framför allt de två största ekonomierna Sverige och Danmark, har kunna attrahera betydande utländska investeringar relativt sina storlekar (UNCTAD, 2007). Detta är ett bevis på den attraktionskraft dessa länder har på utländska investerare och på deras öppenhet att tillåta att

Nivå mäts som andelen av andelen av världens inåtriktade utländska direktinvesteringar 2005 relativt andelen av världens BNP, justerat för total BNP. Tillväxt mäts som förändring av andelen av världens inåtriktade utländska direktinvesteringar. Relativ tillväxt mäts som förändring av andelen av världens inåtriktade utländska direktinvesteringar relativt andelen av världens BNP 2000 till 2005. Källa: UNCTAD, 2007.

Inåtriktade utländska direktinvesteringar			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

utländska investerare köper inhemska företag. Finland och Island har relativa nivåer av utländska investeringar som liknar många andra ekonomiers. I Norge är denna indikator väsentligt lägre. Detta beror delvis på andelen olja i landets BNP, även om naturresurser ofta också lockar till sig betydande utländska investeringar. De senaste åren har de flesta nordiska länder sett sina andelar av världens inåtriktade utländska direktinvesteringar minska. Medan Europa som helhet tappade något var försämringen mycket tydligare i de nordiska länderna, särskilt i Norge och Danmark. Island har däremot kunnat öka de inåtriktade utländska direktinvesteringarna genom engångsinvesteringar i aluminiumsmältverk.

De nordiska ländernas fasta kapitalinvesteringar motsvarar i stort sett deras storlekar och utvecklingsnivåer (EIU, 2007). Investeringarnas andel av BNP är liten, men på det hela taget inte olika situationen i de flesta andra utvecklade länder, vilket tyder på att kapitaltillgången redan är mycket hög och att ytterligare investeringar görs mer i immateriella tillgångar som FoU och varumärken. Island är ett undantag, drivet till stor del av investeringar i aluminiumsmältverk som visserligen är mycket stora men av engångscharaktär. Investeringstakten har minskat de senaste åren trots konjunkturuppgången nyligen. De nordiska länderna skiljer sig dock inte mycket från andra utvecklade ekonomier på liknande nivåer i konjunkturcykeln.

Attraktionskraft för humankapital och kompetens

Förmågan att attrahera humankapital och kompetens kan ta sig många olika uttryck. När det gäller humankapital är förekomsten av utländska doktorander och experter en användbar indikator. När det gäller förmågan att attrahera kompetens är förekomsten av utländska institutioner bland inhemska patentrare och andelen patent med utländska medsökande användbara indikatorer.

Nivå mäts som andelen utländska doktorander 2004. Nivå mäts som den absoluta förändringen av denna andel jämfört med 1998. Relativ tillväxt mäts som denna förändring relativt förändringen inom OECD. Källa: OECD, 2007.

Utländska doktorander			
	Nivå	Tillväxt	Rel. tillväxt
Norden			
Danmark			
Finland			
Finland			
Norge			
Sverige			

I fråga om andelen utländska doktorander ligger Norden i den nedre mellangruppen av de OECD-länder för vilka data är tillgängliga (OECD, 2007). Finland rankas ännu lägre på plats 17 av 22 länder. De senaste åren har andelen utländska doktorander ökat i nästan alla länder och de nordiska länderna är inget undantag. Framför allt Norge har lyckats attrahera ett större utländskt intresse än tidigare. Relativt genomsnittet för de utvecklade ekonomierna har Norge vunnit terräng, medan Finland har tappat och övriga nordiska länder har behållit sina placeringar. De nordiska länderna rankas ganska lågt i fråga om andelen utländska medborgare bland det som OECD kallar ”experter och tekniker”. Sverige rankas med 8,1 % före genomsnittet inom EU-15 (6,4 %), men efter OECD (9,6 %). Norge, Danmark och Finland rankas till och med under genomsnittet för EU, med Finland på en regional bottenplacering med 2,1 %.

Utländska patentrare spelar en viktig roll bland de patentrare i de nordiska länderna som registrerar sina patent hos det amerikanska patentverket (US PTO, 2007). Det är bara i Finland som patenteringen helt domineras av inhemska aktörer, främst Nokia. För övriga nordiska länder görs mellan 10 % (Danmark) och 20 % (Norge) av patentansökningarna i USA av utländskt ägda företag. Företag från de övriga nordiska länderna tenderar att spela en framträdande roll, men det gör även utländska företag utanför regionen. Patentering som involverar utländska medsökande visar en liknande bild (OECD, 2007). De nordiska länderna registrerar fler utländska medsökande än EU eller OECD. Detta styrs dock även av ländernas begränsade absoluta storlekar och deras totala patentering. Länder med ett stort antal patent är mindre beroende av utländska medsökande. Detta gäller även för Norden där Sverige och Finland, länderna med största antal patent och högsta intensitet, registrerar det lägsta antalet utländska medsökande.

4.3 Flexibilitet vid anpassning till globala förändringar

Förmågan att anpassa sig till ändrade förhållanden blir allt viktigare i världsekonomin. Det kan ibland ses som stående i motsats till behovet av specialisering, men är faktiskt nära förknippat med detta. Regionala ekonomier kan bara lyckas i världsekonomin om de uppnår den höga produktivitetsnivå som ekonomisk specialisering kräver. Men specialisering exponerar i sin tur regionala ekonomier för effekterna av externa chocker. Höga välbståndsnivåer kan bara upprätthållas när regioner kan omvandla sina produktiva resurser till nya ekonomiska aktiviteter. På kort sikt kan en ökad flexibilitet tyckas vara till nackdel, eftersom företagen finner det mindre kostsamt att minska personalen i flexibla ekonomier än i stela. På längre sikt ger det dock mycket mer attraktiva investeringsvillkor för företagen, vilket skapar konkurrenskraftiga anställningsmöjligheter.

Nedläggning av företag

Världsbanken mäter kostnaden för nedläggning av företag mätt i både faktiska kostnader och i den tid som åtgår för processen.

Kostnaden för att lägga ned ett företag är låg till medelhög i samtliga nordiska länder. Danmark, Finland och Norge rankas bland de tio främsta länderna i världen och Sverige hör som det lägst rankade nordiska landet fortfarande till de 20 främsta länderna i världen. Den relevanta statistiken har bara sammanställts sedan 2006, så förändringarna är små. Danmark noterade dock en kraftig förbättring mellan 2006 och 2007.

Arbetsmarknadens flexibilitet

Arbetsmarknadens flexibilitet mäts både av Världsbanken och, för färre länder men med en bredare uppsättning indikatorer, av OECD.

Världsbanken sammanställer sitt totalindex baserat på en genomgång av gällande regler för anställning, uppsägning, fastställande av arbetstid, fastställande av anställningsvillkor samt ej lönerelaterade arbetskraftskostnader vid anställning. De nordiska länderna får mycket olika placeringar i detta index. Danmark uppnår högsta nivå av flexibilitet på arbetsmarknaden, och hör till världens tio mest flexibla ekonomier. Island rankas i mitten på plats 42. Norge, Sverige och Finland har dock hög stelhet och rankas mellan platserna 94 och 127.

Nivå mäts med hjälp av rankningen 2007 för Doing Business indikatorn för nedläggning av ett företag. Förändring mäts som förändringen av rankningen sedan 2006. Källa: Världsbanken, 2007.

Kostnad för att lägga ned ett företag		
	Nivå	Förändring
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

OECD inkluderar bredare mått på strukturell arbetslöshet och skillnader i hur arbetsmarknaden fungerar för olika grupper av arbetskraften. Organisationen delar upp sin rankning i två huvudkomponenter, en relaterad till flexibilitet och en relaterad till interna aktörers styrka. För Sverige och Norge ger detta en väsentligt annorlunda bild. Båda ekonomierna rankas högt i fråga om flexibilitet, men även högt i fråga om interna aktörers styrka. Finland får ett ganska neutralt resultat i fråga flexibilitet, men rankas högt i fråga om interna aktörers styrka. Danmark rankas relativt högt i fråga om flexibilitet (dock inte lika flexibelt som Sverige eller Norge) och mycket lågt i fråga om interna aktörers styrka. Nästan samtliga europeiska OECD-länder rankas högt i fråga om interna aktörers styrka, i motsats till utomeuropeiska OECD-länder. När det gäller flexibilitet är dock skillnaderna mellan dessa två regionala grupper mycket mindre uttalade.

Arbetsmarknadens stelhet		
	Världsbanken	OECD
Norden		
Danmark		
Finland		
Finland		
Norge		
Sverige		

Världsbanken mäts med hjälp av rankningen 2007 för Doing Business indikatorn för arbetsmarknadens flexibilitet. OECD mäts med organisationens samlingsmått på arbetsmarknadens flexibilitet. Källa: Världsbanken, 2007; OECD, 2007.

4.4 Analys

Norden har gynnats kraftigt av globaliseringen. Regionen kan erbjuda flera fördelar enligt vad som nämndes i avsnitt 3. Och som detta avsnitt visar är regionen väl sammanlänkad med den världsekonomi som har gjort det möjligt för den att tillvarata dessa fördelar i många geografiska områden.

Företag från de nordiska länderna är väl positionerade på världens marknader. De exporterar betydande volymer, är verksamma som investerare i en rad länder och marknadsför framgångsrikt sin kompetens utomlands. Deras ställning på flera av dessa områden försvagas dock sakta i takt med att andra ekonomier kommer ikapp.

De nordiska ekonomierna har varit framgångsrika när det gäller att attrahera utländska intressen, framför allt utländskt kapital. Förekomsten av ett välutvecklat forskningssystem och komprimerade kompetenspremier har gjort nordiska forskare och forskningsinstitutioner till attraktiva partners för FoU-samarbeten och fått utländska företag att lokalisera FoU-verksamhet till regionen. Meritlistan när det gäller att locka till sig humankapital är dock svagare, trots vissa förbättringar på senare tid.

De nordiska ekonomierna är ganska flexibla i fråga om att hantera externa chocker. De formella hindren mot att lämna marknaden är låga och kapitalmarknaderna har möjlighet att omfördela kapital till nya branscher. Arbetsmarknadernas strukturer i de flesta nordiska länder kännetecknas av starka interna aktörer, framför allt starka fackföreningar. Fackföreningarna har dessutom använt sin makt för att till stor del underlätta och hantera strukturella förändringar, snarare än att motsätta sig dessa såsom har skett i andra utvecklade ekonomier.

Vilka är då de främsta utmaningarna som väntar de nordiska länderna mot bakgrund av de betydande styrkor som har gjort dem till så viktiga aktörer i världsekonomin? För det första, i takt med att de nordiska ländernas företag internationaliseras blir uppgiften att hitta sätt att säkerställa att deras internationella framgångar fortsätter att gynna deras nordiska hemmabaser. Lösningen är att ytterligare öka Nordens attraktionskraft för dem. Men det kan även finnas andra åtgärder som kan säkerställa att en oproportionerlig del av förmånerna fortsätter att strömma tillbaka till Norden.

För det andra, de nordiska ländernas främsta attraktionskraft har varit deras styrka att mobilisera inhemska resurser och ge utländska företag full tillgång till dem. Uppgiften förändras nu till att attrahera fler utländska resurser som kan bidra till regionens konkurrenskraft. Regionen har ett antal fördelar – framför allt dess höga livskvalitet, en faktor som blir allt viktigare för mobila och högt kompetenta anställda – men även hinder såsom skattesystemet. Hittills har detta sammantaget lett till ett inflöde av humankapital som sannolikt inte kommer att räcka till i framtiden.

Kapitel 5

Slutsatser

5.1 Viktiga resultat

Liksom flera andra liknande studier finner även den nordiska globaliseringsbarometern att Norden klarar sig bra ekonomiskt. Regionen toppar internationella rankningar av ekonomisk utveckling och levnadsstandard. Statistiken visar att Nordens framgångar är resultatet av den starka grund för konkurrenskraften som har lagts av både myndigheter och företag de senaste decennierna. De nordiska länderna har haft fördelen av att ha erbjudit just de kvaliteter – såsom stabila institutioner, en solid infrastruktur, hög kompetens, kunskapsintensitet, öppenhet och flexibilitet – som har blivit alltmer värdefulla i världsekonomin. De nordiska länderna har dessutom kunnat tillvarata dessa kvaliteter på en växande världsmarknad tack vare sina väletablerade globala kopplingar och sin höga grad av inhemsk flexibilitet.

Sammantaget visar den nordiska globaliseringsbarometern att Norden helt klart har vunnit på globaliseringen. Regionen har inte bara kunnat försvara sin uppnådda position mot nya konkurrenter, utan har även gjort betydande inbrytningar på nya tillväxtmarknader. Denna koppling mellan globaliseringen och de nordiska ländernas nuvarande starka ekonomiska utveckling kommer alldeles för sällan fram i den offentliga debatten. Globaliseringen tenderar istället att förknippas med pressen på den nordiska modellen, de dåliga villkoren i många utvecklingsländer och den växande miljöbelastningen från en växande världsekonomi. Dessa utmaningar är verkliga, men globaliseringen är inte deras grundläggande orsak även om den kan bidra till att göra dem mer synliga. Faktum är att i en mindre globalt integrerad värld skulle det sannolikt vara mycket svårare att ta itu med dem.

Om Norden kan upprätthålla sitt höga välbefinnande beror delvis på hur det externa politiska klimatet utvecklas. Norden har mycket att vinna på att världsekonomin förblir öppen och fortsätter att integreras ytterligare. Regionen består av små länder och skulle drabbas oproportionerligt om det sker en återgång till handelshinder och protektionism. Nordens framtida utveckling beror dock även på hur regionen anpassar sig internt till ett konkurrensklimat i förändring. Två trender är särskilt avgörande: konkurrerande orter som kommer i fatt och enskilda faktors förändrade betydelse för affärsklimatet. Den nordiska globaliseringsbarometern presenterar belägg för en analys av dessa trenders inverkan på regionens konkurrensposition.

- *Konkurrenter som kommer ifatt underifrån*

Norden har varit en föregångare när det gäller att bygga upp den allmänna grunden för en stark konkurrenskraft. Starka institutioner, en solid makroekonomisk politik samt faktorförhållanden som en välutvecklad infrastruktur och en högutbildad arbetskraft har byggts upp under flera decennier.

Barometers statistik tyder på att detta försprång håller på att krympa. För de flesta indikatorer får regionen bättre resultat i fråga om nivå än förändring. Globaliseringen ökar utrymmet för andra att uppnå en tillväxt så att de kommer ifatt. Denna trend är därför bara naturlig och kommer att fortsätta. Detta är inte ett tecken på ett politiskt misslyckande, men skapar en politisk utmaning om hur det nuvarande välbefinnandeförsprånget ska kunna upprätthållas i en värld med mindre skillnader i de allmänna grunderna för konkurrenskraften.

- *Nya konkurrenskrav*

Norden har varit framgångsrikt i en värld där stora företag dominerade, humankapitalet huvudsakligen var immobilt och hög effektivitet var den främsta utmaningen. Starka faktorförhållanden, öppna marknader och attraktiv företagsbeskattning gjorde det möjligt för företagen att uppnå hög produktivitet och god lönsamhet. Väl underbyggda myndigheter och starka fackföreningar skapade ett socialt system som fördelade vinsterna på bred front i samhället.

Detta system är nu under press. Stora företag fokuserar på färre kärnkompetenser, lejer ut fler aktiviteter och ingår i allt högre grad i kluster. Humankapitalet har fler valmöjligheter och blir allt mer rörligt geografiskt, framför allt bland dem som presterar bäst. Dessutom förskjuts grundvärderingarna från att tillhandahålla hög effektivitet och kompetens till att uppnå innovationer i världsklass.

Barometers statistik tyder på att Nordens traditionella fördelar inte automatiskt kan omvandlas till framgångar under dessa nya förhållanden. Entreprenörskapet och klustren är relativt svaga, delvis på grund av det politiska klimatet och delvis på grund av nordiska ekonomiernas storlekar. Inflödet av högutbildade utlänningar är relativt lågt och invandrarnas integration på arbetsmarknaden är problematisk, delvis på grund av politiska klimatet och delvis på grund av de nordiska samhällernas homogenitet, vilka båda har varit så fördelaktiga för regionens framgångar så här långt. Innovationsförmågan är god, men det finns frågetecken kring om det redan finns tillräckligt med verkligt globalt ledarskap snarare än bara solid kvalitet.

5.2 Viktiga politiska följder

Statistiken i den nordiska globaliseringsbarometern ger vid handen att Norden inte har råd att vila på sina lagrar. Fröna till framtidens välbefinnande måste sås aktivt i en global konkurrenssituation. Det räcker inte bara att upprätthålla nuvarande styrkor. De nödvändiga åtgärderna utgörs av en lång rad integrerade insatser på olika geografiska nivåer – från lokalt plan till EU-nivå – och av många olika institutioner – från myndigheter till den privata sektorn.

Den nordiska globaliseringsbarometern har målsättningen att identifiera politiska områden som är viktiga för regionens framtida framgångar i en global konkurrenssituation där samarbetet på nordisk nivå kan göra stor skillnad. Det resulterar i en betydande åtgärdsagenda som dock utelämnar viktiga politiska områden som beskattning och välfärdssystem där den nordiska dimensionen inte kan göra mycket mer än att vara ännu en källa för politiska jämförelser och kunskapsinhämtning.

- *Strävan efter en djupare nordisk marknadsintegration*

Norden har gjort mycket för att integreras de senaste decennierna. Detta har förstärkts ytterligare av integrationen i EU:s gemensamma marknad. Företagen uppfattar dock fortfarande regionen som en grupp små nationella marknader. Det minskar regionens attraktionskraft på utländska företag, undertrycker de krafter som driver framväxten av starka kluster och leder till högre lokala priser till följd av minskad marknadskonkurrens.

Samarbetet på nordisk nivå (och i Östersjöregionen) är avgörande för att uppnå en djupare marknadsintegration och är inte något substitut för en harmonisering inom ramen för EU. De kvarvarande hindren har ofta sin grund i den praktiska tillämpningen av regler och förordningar, inte i beslut om politiska principer på EU-nivå. Dessa hinder kan därför lättare åtgärdas av grannar med en historia av samarbete och stora ekonomiska incitament för integration.

- *Strävan efter globalt vetenskapligt ledarskap för Norden*

De nordiska länderna har, på senare år med allt större stöd av gemensamma satsningar från Nordiska ministerrådet, investerat kraftigt i utvecklingen av ett starkt forskningssystem. Trots att regionen erbjuder en solid vetenskaplig bas och stärker sin ställning i det globala forskningssamfundet är dess internationella synlighet som vetenskaplig ledare fortfarande begränsad. Det får företag att leta på annat håll efter tillgång till banbrytande innovationer och begränsar möjligheten att attrahera talanger.

Intensifierat samarbete på nordisk nivå är avgörande för inrättandet av ett helt integrerat nordiskt forskningssystem. Den större storleken hos ett sådant system skulle möjliggöra ökad konkurrens och specialisering mellan institutioner, stärka möjligheten att driva individuella storskaliga projekt gemensamt samt öka möjligheten att attrahera talanger. Det räcker inte med en integration av marknaden enbart – det behövs även fokusering på marknadsledarskap och prioritering av insatser – men integrationen är en viktig förutsättning.

- *Stärkning av klustren mellan de nordiska länderna*

Samtliga nordiska länder har de senaste åren tagit initiativ till stöd för kluster och det finns starka regionala nätverk med användare och beslutsfattare som arbetar i kluster. De nordiska klustren lider fortfarande av sina relativt måttliga storlekar och samarbetet mellan relaterade kluster över regionen är begränsat. Det begränsar företagens möjligheter att använda sig av klustren som en väg att uppnå nästa nivå av produktivitet och innovation, och reducerar sannolikt även nyföretagandet.

Regionalt samarbete kan spela en viktig roll för att förbättra klusterpolitikens kvalitet nationellt och, vad viktigare är, intensifieringen av samarbetet och konkurrensen mellan regionala kluster kan stärka konkurrenspositionen för kluster med verkliga underliggande fördelar. Regionöverskridande samarbete mellan kluster är särskilt fördelaktigt på områden där regionen sammantaget har en betydande ställning.

- *Attrahera globalt humankapital till Norden*

Norden har varit bra på att mobilisera sina egna möjligheter och på att attrahera utländska företag för att tillvarata deras resurser genom investeringar. Den ökande konkurrensen gör dock att de inhemska möjligheterna är alltför begränsade för att regionen ska kunna konkurrera på de områden där de nordiska länderna är verksamma.

De flesta politiska förändringar som krävs för att göra de nordiska länderna mer attraktiva för globalt humankapital är nationella till sin karaktär, men nordiskt samarbete kan fungera som stöd. Det kan vara mer effektivt att marknadsföra regionen än ett enskilt land. Att göra det lättare för utländska specialister att flytta inom regionen kan dessutom göra det lättare att attrahera dem.

- *Nordens position i världsekonomin*

De nordiska länderna har konkurrerat framgångsrikt med hjälp av överlägsna institutioner och makroekonomisk politik såväl som ett bättre allmänt affärsklimat. I takt med att andra ekonomier kommer ikapp ökar dock pressen att stärka de unika aspekter i regionen som andra inte kan eller inte vill kopiera.

Även om många aspekter av en unik position är nationella eller till och med lokala, har Norden många gemensamma kvaliteter som har diskuterats i denna rapport och som kan utgöra en bred bas för att definiera det värde som dess ekonomier har att erbjuda i världsekonomin. En dialog på nordisk nivå kan bidra till att skapa mer klarhet kring den eftersträlvade positionen och de politiska konsekvenser den medför.

- *Främja den offentliga diskussionen kring globaliseringen i Norden*

De enskilda nordiska länderna har redan tagit stora steg mot att föra upp globaliseringen högt upp på den offentliga agendan. Det finns dock fortfarande en betydande skepticism kring globalisering bland allmänheten i Norden.

Även om den politiska debatten kring globalisering i huvudsak är nationell kan Norden erbjuda en praktisk ytterligare nivå. Uppnåendet av en samsyn kring globaliseringen på nordisk nivå kan bidra till att skilja resultat från partsinlägg på nationell nivå.

Tiivistelmä

Maailmantaloudessa tapahtuu parhaillaan dramaattisia muutoksia. Vuoden 2008 pohjoismainen globalisaatiobarometri osoittaa, että Pohjoismaat ovat selviytyneet hyvin näissä uusissa olosuhteissa. Maiden jo ennestään korkea-tasoinen hyvään kilpailukykyyn ja maailmantalouden vahvoin yhteyksiin perustuva hyvinvointi on kasvanut entisestään. Pohjoismaat ovat yksi globalisaatiosta eniten hyötynneistä alueista – mikä julkisessa keskustelussa liian usein unohdetaan – ja talouden maailmanlaajuinen lähentyminen jatkossakin on alueen edun mukaista.

Barometri osoittaa kuitenkin myös, että Pohjola ei voi jäädä lepäämään laakereillaan: kilpailijat ovat kuromassa umpeen sen kilpailuetuja. Globaalin liiketoiminnan luonne muuttuu ja se murentaa vähitellen alueen tiettyjen vahvuuksien aikaansaamia hyötyjä, ja samalla tietyt heikkoudet käyvät yhä kalliimmiksi. Monet välttämättömät muutokset on toteutettava kansallisella tai paikallistasolla, jotkut myös EU:n puitteissa. Barometrissä eritellään erityisesti ne alat, joilla pohjoismaisella yhteistyöllä voi olla huomattava merkitys: alueellisten markkinoiden yhdentyminen, maailmanlaajuinen tieteellinen huippuosaaminen, inhimillisen pääoman houkuttelevuus, klusterien kehittäminen, Pohjoismaiden taloudellisen lisäarvon esille tuominen ja tosiasioihin perustuva globalisaatioon suhtautuminen ovat kaikki seikkoja, joihin voidaan puuttua tehokkaasti pohjoismaisen yhteistyön avulla.

Muuttuva maailmantalous

Maailmanlaajuisen kilpailun luonne on muuttunut merkittävästi laajojen poliittisten uudistusten ja tekniikan kehityksen myötä. Miljoonat ihmiset, joista suurin osa on kouluttamattomia, mutta monet myös varsin pitkälle koulutettuja, ovat tulleet maailmanlaajuisille työmarkkinoille. Maailmanlaajuinen kysyntä on suuntautumassa nousevien talouksien tarpeisiin. Yritykset järjestävät uudelleen arvoketjujaan, mikä vaikuttaa eri toimipaikkojen toimintaan. Toimipaikkojen kilpailu kovenee, mutta ne voivat myös hyödyntää kilpailuetujaan entistä suuremmilla ja monimuotoisemmilla markkinoilla.

Nämä muutokset ovat avanneet monia uusia mahdollisuuksia ja auttaneet miljoonia ihmisiä pois köyhydestä, mutta samalla ne ovat synnyttäneet uusia haasteita ja lisänneet monien tuntemaa epävarmuutta tulevaisuudesta. Pohjoismainen globalisaatiobarometri seuraa talouden suorituskykyä, kilpailukykyä ja globalisaatiovalmiutta koskevia tietoja selvittääkseen, miten Pohjoismaat ovat selviytyneet muuttuvassa maailmantaloudessa ja miten ne voivat valmistautua tulevaisuuteen.

Pohjoismaiden suorituskyky

Pohjoismailla on viime vuosina mennyt hyvin ja kansalaisten jo ennestään korkea elintaso on noussut. Sen lisäksi, että Pohjoismaat ovat säilyttäneet asemansa maailmanlaajuisia kilpailijoita vastaan, ne ovat onnistuneet hyödyntämään pääsyn suuremmille markkinoille ja lisänneet näin menestystään.

Barometri osoittaa, että Pohjoismaiden vahva taloudellinen suorituskyky perustuu yritysten alueella saavuttamaan korkeaan tuottavuuteen. Alueen resurssit ja toimintaympäristö ovat sen keskeiset kilpailuedut. Luonnonva-

rojen käyttö, tiivis alueellinen yhteistyö, instituutioiden vakaus ja vakaa makrotalouspolitiikka tekevät Pohjoismaista maailmanlaajuisen esikuvan. Keskeinen etu on myös liiketoimintaympäristön hyvä kilpailukyky, joka käy ilmi etenkin tuotantopanoksissa, tiedejärjestelmässä, markkinoiden tasapuo-lisissa toimintaehdoissa sekä yritysten vahvuuksissa ja kehittyneisyydessä. Monet näistä eduista on luotu vuosikymmenten kuluessa; ne eivät ole vain viimeaikaisten politiikkojen tulosta. Tyypillistä Pohjoismaille on myös ainut-laatuinen keskittyminen tiettyihin klustereihin, toimintoihin ja liiketoimin-taympäristön ominaisuuksiin. Tämä profiili on jo saattanut parantaa yleistä suorituskykyä, mutta asiaa on vaikea mitata yksityiskohtaisemmin. Huomat-tavista vahvuuksista huolimatta barometrissä eritellään myös eräitä haasteita:

- Monilla aloilla Pohjoismaiden nykyinen etumatka muihin maihin on jo kaventumassa. Tämä prosessi on lähes väistämätön, mutta sen nopeuteen voidaan vaikuttaa poliittisin toimin.
- Vaikka alueen kilpailukykyprofiili sisältää monia etuja, siinä on myös eräitä keskeisiä haastekijöitä, jotka todennäköisesti käyvät ajan mittaan yhä kalliimmiksi. Erityisesti työn korkea verotus ja palkkaerojen pieneneminen eri koulutusryhmien välillä aiheuttavat yhä enemmän ongelmia Pohjois-maiden kansalaisten liikkuvuuden lisääntyessä.
- Perustoimintaympäristön ja yleisten kilpailukykytekijöiden vahvuudet tuskin riittävät ylläpitämään menestyksen johtoasemaa tulevaisuudessa. Päästäkseen tuottavuudessa ja kilpailukyvyssä seuraavalle tasolle Pohjois-maiden on pyrittävä nykyistä tarmokkaammin kehittämään niitä tehosta-via ainutlaatuisia ominaisuuksiaan sekä viestimään niistä ulospäin.

Pohjoismaiden globalisaatiovalmius

Pohjola on kyennyt hyötymään merkittävästi globalisaatiosta, koska alue on vahvojen ulkoisten yhteyksiensä ansiosta kyennyt hyödyntämään kilpailuetu-jaan maailmanlaajuisesti.

Pohjoismaisilla yrityksillä on vahva asema maailmanmarkkinoilla. Niiden vienti on huomattavaa, ne toimivat sijoittajina monissa maissa ja myyvät osaamistaan menestyksekkäästi ulkomaille. Monilla näistä aloista yritys-ten asema on kuitenkin heikentymässä muiden talouksien kuroessa eroa umpeen. Pohjoismaiden taloudet ovat onnistuneet herättämään mielenkiin-toa ulkomailla ja etenkin houkuttelemaan ulkomaista pääomaa tarjoamalla vahvoja valmiuksia kohtuuhintaan. Inhimillisen pääoman houkuttelemisessa on onnistuttu heikommin. Pohjoismaiden taloudet selviytyvät ulkoisista häiriöistä joustavasti. Työmarkkinarakenteille on usein tyypillistä vahvat työmarkkinoiden toimijat, jotka ovat useimmiten auttaneet edistämään rakennemuutosta. Selkeistä vahvuuksista huolimatta barometrissä eritellään myös eräitä vahvoin kansainvälisiin yhteyksiin liittyviä haasteita:

- Pohjoismaiset yritykset palvelevat viennin sijasta ulkomaisia markkinoita yhä enemmän alueen ulkopuolelle sijoitetuilla toiminnoilla, mikä saattaa vähentää Pohjoismaiden hyvinvointia edistävää lisäarvoa.

- Pohjoismailla on kasvava tarve houkutella vierasta inhimillistä pääomaa ja osaamista sen sijaan, että ne kilpailisivat ainoastaan alueen sisällä luoduin valmiuksin. Ulkomaiset kyvyt etsivät kuitenkin nykyisin toisenlaisia olosuhteita kuin niitä, jotka aiemmin houkuttelivat ulkomaisia yrityksiä.

Suositukses

Globalisaation jatkuminen on Pohjoismaille hyvin tärkeää; pienten avointen talouksien ryhmänä se kärsisi suhteettoman paljon paluusta taloudelliseen nationalismiin. Alueen poliittisten päättäjien tulisi pyrkiä luomaan vakaita maailmanlaajuisia instituutioita tukemaan taloudellisen yhdentymisen kestävää kasvua. Alueen on kuitenkin myös vahvistettava kykyään kilpailla maailmantaloudessa. Muutoin sen nykyinen vahva asema voi vähitellen rapistua muiden alueiden saavuttaessa sen etumatkaa ja menestyksekkäisiin talouksiin kohdistuvien vaatimusten muuttuessa.

Vaikka monet tarvittavista muutoksista on toteutettava paikallisella, kansallisella tai EU-tasolla, Pohjoismaiden alueellisella yhteistyöllä voi olla suuri merkitys monilla aloilla:

- Yhä syvempi alueellisten markkinoiden yhentyminen on ratkaisevan tärkeää, jotta selvittää pienten kansallisten markkinoiden päällekkäisistä kuluista.
- Maailmanlaajuista tieteellistä huippuosaamista on helpompi saavuttaa alueellisesti.
- Inhimillistä pääomaa voidaan houkutella tehokkaammin, jos ympäri maailmaa tulevilla kyvyillä on helppo pääsy koko alueelle.
- Klusterien kehittämistä voidaan tehostaa vahvemmalla alueellisella kilpailulla ja klusterien välisellä yhteistyöllä.
- Pohjoismaiden yrityksille alueena tarjoaman erityisarvon viestittäminen voi auttaa yksittäisten alueiden sijoittumista markkinoille.
- Pohjoismaiden yhteinen näkemys globalisaation keskeisistä osatekijöistä voi osaltaan tehostaa kansallista poliittista keskustelua.

Ágrip

Miklar breytingar eru að verða á hagkerfi heimsins. Samkvæmt NGB (Nordic Globalization Barometer 2008) eða loftvoginni á norrænar hnattvæðingar hafa Norðurlöndin staðið sig vel í breyttu umhverfi. Hagsæld hefur vaxið enn frekar, byggð á mikilli samkeppnishæfni og sterkum tengslum við alþjóðahagkerfið. Norðurlöndin hafa notið góðs af hnattvæðingunni, sem oft gleymist í umræðunni, og áframhaldandi samþætting alþjóðahagkerfis skiptir þau miklu máli.

En loftvogin sýnir jafnframt að ekki megi slá slöku við. Forskot svæðisins minnkar í aukinni samkeppni. Breytingar sem eiga sér stað í alþjóðaviðskip-tum eyða smám saman styrkleika Norðurlandanna á meðan veikleikar þeirra verða þeim dýrari. Margar nauðsynlegar breytingar má gera á heimavettvangi (hvers lands fyrir sig), en aðrar innan vébanda ESB. NGB Loftvogin bendir sérstaklega á svið þar sem norrænt samstarf getur skipt sköpum, svo sem svæðisbundin samþætting markaðar, öndvegisvísindi á heimsvísu, að laða mannauð, þróun byggðakjarna og kynning efnahagslegra kosta Norðurland-anna og mat á hnattvæðingu byggt á reynslu Norðurlandþjóðanna.

Breytingar á hagkerfi heimsins

Eðli alþjóðlegrar samkeppni hefur breyst svo um munar, aðallega af völdum stefnu- og tæknibreytinga. Milljónir manna, flestir ófaglærðir en einnig margir faglærðir, hafa bæst í hóp vinnandi manna. Eftirspurn á alþjóðamarkaði lagar sig æ meir að þörfum þjóða sem eru að hasla sér völl í hagkerfi heimsins. Fyrirtækin endurskipuleggja feril virðisaukningar í sinni framleiðslu og markaðssetningu, m.a. með tilliti til þess að vera sýnileg. Samkeppni hefur aukist, sem hefur jafnframt í för með sér aðgang að stærri og fjölbreyt-tari mörkuðum. Þó svo að þessum breytingum fylgi ný tækifæri og þær hafi orðið til þess að milljónir manna hafa unnið sig upp úr fátækt, hafa þær einnig í för með sér áskoranir og skapa óvissu um framtíðina manna á meðal. Loftvogin mælir efnahagslega frammistöðu, samkeppnishæfni og vilja til hnattvæðingar og til þess að meta árangur Norðurlönda í breyttu alþjóðlega hagkerfi og hvernig takast má á við undirbúning framtíðinnar.

Frammistaða Norðurlandanna

Norðurlöndin hafa staðið sig vel á undanförnum árum, lífskjör íbúa hafa batnað til muna. Norðurlöndin hafa ekki einvörðungu styrkt stöðu sína gagnvart alþjóðlegum samkeppnisaðilum, heldur einnig nýtt aðgang að stærri mörkuðum á árangursríkan hátt til að auka velmegun.

Loftvogin sýnir hvernig mikill efnahagslegur árangur Norðurlandanna byggir á mikilli framleiðni fyrirtækja á svæðinu. Frjáls framlög fyrirtækja til jákæðra mála og velmegunarvitund þegnanna eru styrkur svæðisins. Nýting náttúruauðlinda, stöðugleiki stofnana og traust þjóðhagfræðileg stefna gera svæðið að alþjóðlegri fyrirmynd. Mikil samkeppnishæfni í fyrirtækjaumhverfi er einnig kostur, sérstaklega hvað varðar innlegg í framleiðsluferilinn, vísindakerfið, jafna aðstöðu til þátttöku á markaði og styrk og hátækniþekkingu í fyrirtækjum. Margir þessara kosta hafa þróast á áratugum og eru ekki einvörðungu árangur nýskipunar í stefnumörkun. Svæðið sker sig einnig úr hvað varðar miklar áherslur á sértæka klasa, athafnasemi og gæði viðskip-taumhverfisins. Þessi sérkenni gætu þegar hafa betrubætt árangur almennt,

en það er erfitt að mæla það sérstaklega. Þrátt fyrir verulega styrkleika, greinir loftvogin einnig nokkrar áskoranir:

- Í fyrsta lagi er forskot norrænu ríkjanna að minnka á mörgum sviðum, ferli sem varla verður komið í veg fyrir en hægt er að hægja á með sértækri stefnumótun.
- Í öðru lagi, þrátt fyrir að svæðið búi að yfirburðastöðu hvað varðar samkeppnishæfni, eru þar nokkrir ókostir sem gætu orðið dýrir í framtíðinni. Hér er sérstaklega átt við háa skatta á vinnuafl og samþjöppun á launamun faglærðra sem mun valda vanda með auknum hreyfanleika Norðurlandabúa.
- Í þriðja lagi, styrkur sem felst í velmegunarvitund þegnanna og í almen-nri samkeppnishæfni nægir líklega ekki til að viðhalda leiðandi stöðu varðandi velmegun í framtíðinni. Til þess að ná næsta stigi í framleiðni og samkeppnishæfni, þurfa Norðurlöndin að þróa og kynna frekar sértæka eiginleika sína, sem í heild munu styrkja samheldni á svæðinu.

Vilji Norðurlandanna til þátttöku í hnattvæðingu

Norðurlöndin hafa hagnast verulega á hnattvæðingunni þar sem sterk tengsl út á við hafa gert svæðinu kleift að nýta kosti sína á alþjóðavettvangi.

Staða fyrirtækja á Norðurlöndunum er sterk á alþjóðamarkaði. Útflutningur þeirra er þekktur, þau hafa fjárfest í mörgum löndum, og þau selja þekkingu sína með góðum árangri erlendis. En staða þeirra á mörgum sviðum er samt sem áður að veikjast um leið og önnur hagkerfi hasla sér völl. Norrænum hagkerfum hefur tekist vel upp við að vekja áhuga erlendis, sérstaklega að laða að erlenda fjármögnun með því að bjóða mikla hæfni á hæfilegu verði. Árangur þeirra af því að laða að mannauð er ekki eins góður. Norrænu hagkerfin eru sveigjanleg þegar kemur að því að takast á við utanaðkomandi áföll. Uppbygging vinnumarkaðarins ber vott um sterka innherja, sem hafa aðallega lagt sitt að mörkum í málum sem snúa að endurskipulagningu. Þrátt fyrir verulega styrkleika, sýnir loftvogin einnig fram á nokkrar áskoranir tengdar sterkum alþjóðatengslum:

- Í fyrsta lagi, þjóna norræn fyrirtæki í auknum mæli erlendum mörkuðum í gegnum starfsemi sem fram fer utan svæðisins, ekki með útflutningi. Þetta minnkar hlut virðisauka í viðkomandi starfsemi sem gæti aukið velmegun á Norðurlöndunum.
- Í öðru lagi, þurfa Norðurlöndin í auknum mæli að laða að erlendan man-nauð og þekkingu, fremur en að keppa einungis á grundvelli færni sem skapast á svæðinu. Erlendur mannauður er hins vegar að leita að öðrum aðstæðum en þeim sem erlendu fyrirtækin sóttu í áður fyrr.

Tillögur

Norðurlöndin eiga mikið undir hnattvæðingunni og að hún haldi áfram; afturkiptur í minnkandi efnahagshnattvæðinu hefði hlutfallslega mikil áhrif á þau sem hóp lítilla opinna hagkerfa. Stjórnmalamenn á svæðinu ættu að vinna að stöðugleika alþjóðlegra stofnana til að styrkja sjálfbæra aukningu í efnahagslegri samþættingu. En svæðið þarf einnig að styrkja getu til samkep-pni í alþjóðlegu hagkerfi. Annars getur bætt staða annarra og breytingar á kröfum um árangursrík hagkerfi smám saman valdið því að forskot Norður-landanna hverfi.

Þó mikið af nauðsynlegum breytingum verði að gera svæðisbundið, á lands-vísu, eða innan ESB, getur svæðisbundið samstarf Norðurlandanna skipt miklu á nokkrum sviðum:

- Það að dýpka samþættingu á svæðisbundnum mörkuðum er mikil-væg til að minnka þann kostnað sem hlýst af endurtekningu á litlum þjóðmörkuðum;
- Auðveldara er að ná alþjóðlegum yfirburðum í vísindum svæðisbundið;
- Það gengur betur að laða mannauð að ef alþjóðleg hæfni hefur greiðan aðgang að svæðinu í heild sinni.
- Þróun kjarna verður árangursríkari með sterkari svæðisbundinni samkep-pni og samvinnu mill kjarna;
- Að kynna sérstaka kosti sem Norðurlöndin í heild sinni geta boðið viðski-palífinu getur styrkt stöðu einstakra svæða; og
- Samkomulag um grunnþætti hnattvæðingar á norrænu plani getur lagt mikið af mörkum í stjórnálaumræðu í þjóðlöndunum.

Referenser och fortsatt läsning

Aksnes, Dag W. (2007), Vitenskapelig publisering og sitering, in: Norges Forskningsråd, Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer, Norges Forskningsråd: Oslo.

Andersson, Thomas, Daniel Friberg (2005), The Changing Impact of Globalization: The case of Sweden, Invest in Sweden Agency: Stockholm.

A.T.Kearney/Foreign Policy (2007), The Globalization Index 2007, Foreign Policy, November/December 2007.

Baldwin, Richard (2006), Globalisation: the great unbundling(s), Paper prepared for the Finnish EU Presidency, Prime Minister's Office: Helsinki.

Berger, Suzanne (2005), How we compete: What companies around the world are doing to make it in today's global economy, Doubleday: New York, NY.

Begg, Iain, Juraj Draxler, and Jorgen Mørtensen (2007), Is Social Europe Fit for Globalisation, Center for European Policy Studies: Brussels.

Bosma, Niels, Kent Jones, Erkko Autio, and Jonathan Levie (2007), Global Entrepreneurship Monitor: 2007 Executive Report, GEM Consortium: Babson Park, MA/London.

Chesbrough, Henry William (2005), Open Innovation, Harvard Business School Press: Boston, MA.

Conway, Paul, Véronique Janod, Giuseppe Nicoletti (2005), Product market regulation in OECD countries, 1998 to 2003, Economics Department Working paper No. 419, OECD: Paris.

Council on Competitiveness (2006), Competitiveness Index: Where America Stands, Council on Competitiveness: Washington, D.C.

Danish Government (2006), Progress, Innovation and Cohesion: Strategy for Denmark in the Global Economy. Danish Government: Copenhagen.

Department of Trade and Industry (2007), The Global R&D Scoreboard, DTI: London.

Dimaranan, Betina, Elena Ianchovichina, Will Martin (2007), China, India, and the Future of the World Economy: Fierce Competition or Shared Growth?, Policy Research Working Paper 4304, The World Bank: Washington, D.C.

Dutta, Soumitra and Irene Mia (2007), The Global Information Technology Report 2006-2007, World Economic Forum: Geneva.

Economist Intelligence Unit (2007), Country data, EIU: London.

Eðvarðsson, Ingi Rúnar et al. (2007), Demographic Changes, Labor Migration and EU-Enlargement – Relevance for the Nordic regions, Nordregio: Stockholm.

Entrepreneurs for Growth (2007), Europe's 500, Entrepreneurs for Growth: Munich. Data available online at <http://www.europes500.com/home.html>

Erhvervs- og Byggestyrelsen (2008), Ivaerksaetterindeks 2007 – vilkår for iværksættere i Danmark, Erhvervs- og Byggestyrelsen: Copenhagen.

European Cluster Observatory (2008), Cluster mapping database, data available online at www.clusterobservatory.eu

European Commission (2007), 2006 Innovation Scoreboard, European Commission: Brussels

Eurostat (2008), Dataset on structural indicators, data available online at epp.eurostat.ec.europa.eu

Eurostat (2007), Taxation trends in the European Union, Eurostat, Brussels.

Finnish Government (2004), Finland in the Global Economy: Competence, openness and regeneration as Finland's globalization strategy, Finnish Government: Helsinki.

Gwartney, James and Robert Lawson (2007), Economic Freedom of the World: 2007 Annual Report, Cato Institute: Washington, D.C. Data available online at <http://www.cato.org/pubs/efw/>

Hamilton, Daniel S., Joseph P. Quinlan (2008), Globalization and Europe: Prospering in the New Whirled Order, Center for Transatlantic Relations, The Johns Hopkins University: Washington, D.C.

Hansson, Pär et al. (2007), Svenskt Näringsliv i en globaliserad värld, A2007:004, ITPS: Stockholm.

Harjes, Thomas (2007), Globalization and Income Inequality: A European Perspective, IMF Working Paper 07/169, IMF: Washington, D.C.

Havik, Karel, Kieren McMorrow (2006), Global Trade Integration and Outsourcing: How well is the EU Coping with the New Challenges?, Economic Papers No. 259, European Commission: Brussels.

Holmes, Kim R., Edwin J. Feulner, and Mari Anastasia O'Grady (2008), 2008 Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation: Washington, D.C. Data available online at <http://www.heritage.org/Index/>

Huset Mandag Morgen (2007), What Lies ahead for the Nordic Model?, ANP2007:725, Nordic Council: Copenhagen.

Institute for Strategy and Competitiveness (2008), International Cluster Competitiveness Project, Harvard Business School: Boston, MA. Data available online at <http://data.isc.hbs.edu/iccp/index.jsp>

Institute of Higher Education (2007), Academic Ranking of World Universities, Shanghai Jiao Tong University: Shanghai. Data available online at <http://www.arwu.org/rank/2007/ranking2007.htm>

Invest in Sweden Agency (2008), Investeringar i den globala och svenska ekonomin, Invest in Sweden Agency: Stockholm.

Jaumotte, Florence, Irina Tytell (2007), How has the Globalization of Labor Affected the Labor Income Share in Advanced Countries, IMF Working Paper 07/298, IMF: Washington, D.C.

Kaufman, Daniel and Massimo Mastruzzi (2007), Governance Matters 2007: Worldwide governance indicators 1996 – 2006, The World Bank: Washington, D.C. Data available online at <http://info.worldbank.org/governance/wgi2007/>

Ketels, Christian (2007), State of the Region Report 2007: The Baltic Sea Region as a Place to Do Business, Baltic Development Forum: Copenhagen.

Nordic Council of Ministers (2005a), The Nordic Region as a Global Winner Region, Nordic Council: Copenhagen.

Nordic Council of Ministers (2005b), Productivity Growth in the Nordic Countries, TemaNord 2005:549, Nordic Council: Copenhagen.

Olshov, Anders, Peter Levring, Christian Wichmann Matthiessen och Hans Skov Christensen (2006), Glokalisering 2006: Internationella koncerner i Norden, Øresundsinstituttet: Copenhagen.

OECD (2008), OECD Population pyramids in 2000 and 2050, data available online at http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2825_494553_3812_3086_1_1_1_1,00.html

OECD (2007a), PISA 2006 Science Competencies for Tomorrow's World, OECD: Paris.

OECD (2007b), OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2007, OECD: Paris. Data available online at <http://oberon.sourceoecd.org/vl=184963/cl=22/nw=1/rpsv/sti2007/>

OECD (2007c), Education at a Glance. OECD Indicators, OECD: Paris

OECD (2005a), Regions at a Glance, OECD: Paris.

OECD (2005b), Measuring Globalisation. OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators, OECD: Paris.

Porter, Michael E., Xavier Sala-i-Martin, and Klaus Schwab (eds.) (2007), The Global Competitiveness Report 2007-08, World Economic Forum: Geneva.

Porter, Michael E., Scott Stern, and Mercedes Delgado (2007), The Innovation Capacity Index, unpublished results, Institute for Strategy and Competitiveness: Boston.

Rae, D. and M. Sollie (2007), "Globalisation and the European Union: which countries are best placed to cope?", OECD Economics Department Working Papers, No. 586, OECD: Paris.

Rodrik, Dani (2007), One Economics, Many Recipes: Globalization, Institutions, and Economic Growth, Princeton University Press: Princeton, N.J.

Rodrik, Dani (1997), Has Globalization Gone Too Far?, Peterson Institute for International Economics: Washington, D.C.

Skyttesvall, Tomas och Hans-Olov Hagén (2008), Growth in the Nordic Business Sector, TemaNord 2008:503, Nordic Council: Copenhagen.

Stiglitz, Joseph E. (2003), Globalization and its Discontents, W.W. Norton: New York, NY.

Swedish Globalisation Council (2007), Knowledge driven Growth: An initial report by the Globalisation Council, Ds 2007:38, Swedish Government: Stockholm.

The Conference Board and Groningen Growth and Development Centre (2008), Total Economy Database, January 2008, Data available online at <http://www.conference-board.org/economics>

UNCTAD (2007), World Investment Report 2007: Transnational Corporations, Extractive Industries and development, UNCTAD: Geneva. Data available online at <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3277&lang=1>

United Nations Development Program (2007), Human Development Report 2007, UNDP: New York.

United States Patenting Office (2007), Patents By Country, State, and Year - Utility Patents, USPTO: Washington, D.C. Data available online at http://www.uspto.gov/go/taf/cst_utl.htm

UNU-Merit (2007), European Innovation Scoreboard 2007, ProInno Europe Inno Metrics, European Commission: Brussels. Data available online at <http://www.proinno-europe.eu/>

Venables, Anthony J. (2006), Shifts in economic geography and their causes, Proceedings of the 2006 Jackson Hole Symposium, Federal Reserve Bank of Kansas City, Kansas City, KS.

Veron, Nicolas (2006), Farewell National Champions, Bruegel Policy Brief 2006/04, Bruegel Institute: Brussels.

Wolf, Martin (2004), Why Globalization Works, Yale University Press: New Haven, CT.

World Bank (2008), Global Economic Prospects: Technology Diffusion in the Developing World, The World Bank: Washington, D.C.

World Bank (2007), Doing Business 2008, World Bank: Washington, D.C. Data available online at <http://www.doingbusiness.org/>

World Trade Organization (2007), International trade statistics, WTO: Geneva. Data available online at <http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E>

Yale University (2007), The Environmental Performance Index, Yale University: New Haven, CT. Data available online at <http://epi.yale.edu/Home>

Norden är välmående – samtliga nordiska länder har högre välståndsnivåer än genomsnittet inom OECD. Det är bara USA och Irland som har högre BNP per capita än de nordiska länderna. Trots att vi är framgångsrika återstår dock en viktig fråga: Hur kan de nordiska länderna fortsätta att vara konkurrenskraftiga globalt även i framtiden? Den första nordiska globaliseringsbarometern identifierar centrala frågor relaterade till globaliseringens dynamik. Målsättningen är att stimulera och inspirera till en givande diskussion i de nordiska länderna om hur vår region kan stärkas ytterligare.